

Nationaal Vrijheidsonderzoek 2009

Draagvlakdeel

Dieter Verhue, Rogier van Kalmthout en Harmen Binnema

april 2009

Inhoud

	Inleiding	1
	Samenvatting	3
1	Herdenken: 4 mei	7
1.1	Kennis over de Nationale Dodenherdenking	7
1.1.1	Kennis over dodenherdenking lokaal	8
1.2	Belang herdenken 4 mei	11
1.2.1	Belang herdenken lokaal	13
1.3	Deelname aan de Dodenherdenking	14
1.3.1	Lokaal herdenken en vieren op dezelfde dag	18
2	Vieren: 5 mei	19
2.1	Kennis over nationale viering	19
2.1.1	Kennis over vieren lokaal	20
2.2	Belang viering 5 mei	21
2.2.1	Belang vieren lokaal	24
2.3	Deelname aan Bevrijdingsdag	24
2.3.1	Organisatie vieren lokaal	26
3	De toekomst van herdenken en vieren	28
3.1	Herdenken en vieren blijft relevant	28
3.2	Conflicten en relaties met andere landen	29
4	Oorlog en conflicten	32
4.1	Associaties bij de oorlog	32
4.2	Kennis over oorlogen en conflicten	33
4.3	Wereldvrede	36
5	De communicatie rond 4 en 5 mei	39
5.1	Nieuwe communicatie-initiatieven	39
5.2	Vaker herdenken en vieren	41
5.3	De vlag uithangen	41
	Bijlage	
1	Onderzoeksverantwoording	

Inhoud figuren en tabellen

1	<i>Weet u wanneer de Nationale Dodenherdenking plaatsvindt? (N=959)</i>	7
2	<i>Hoeveel weet u over de Nationale Dodenherdenking? (N=959)</i>	8
3	<i>Vindt er in uw gemeente een dodenherdenking plaats? (N=959)</i>	8
4	<i>Hoe goed bent u op de hoogte van het programma van de herdenking in uw woonplaats? (N=686)</i>	9
5	<i>Behoefte aan kennis over gebeurtenissen in de gemeente tijdens WO II (N=959)</i>	10

6 <i>Gebeurtenissen WO II in gemeente: kennis versus behoefte aan kennis (N=959)</i>	10
7 <i>In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei worden herdacht? (N=959)</i>	11
8 <i>Gemiddelde scores belang 4 mei, naar leeftijdsgroep (gemiddelde op vijfpuntsschaal; N=959)</i>	11
9 <i>Hoe belangrijk is het herdenken van de oorlogsslachtoffers voor uzelf? (N=959)</i>	12
10 <i>Stellingen belang herdenken, naar leeftijd (n=959)</i>	12
11 <i>Welke van de volgende andere herdenkingen vindt u belangrijk? (meer antwoorden mogelijk; N=959)</i>	13
12 <i>Vindt u het belangrijk dat er in uw eigen gemeente een dodenherdenking plaatsvindt? (N=686)</i>	13
13 <i>Stellingen belang herdenken in de gemeente, naar leeftijd (n=959)</i>	14
14 <i>Hoe vaak staat u zelf stil bij de Dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur? (N=959)</i>	14
15 <i>Hoe vaak staat u zelf stil bij de Dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur? (naar leeftijd en afkomst; N=959)</i>	15
16 <i>Welke van de volgende herdenkingen heeft u wel eens bezocht? (N=959)</i>	15
17 <i>Aan wie denkt u op 4 mei? (meer antwoorden mogelijk; N=959)</i>	16
18 <i>Wie zouden er volgens u rekening moeten houden met de Dodenherdenking op 4 mei? (N=959)</i>	17
19 <i>Bent u van plan om dit jaar naar deze herdenking toe te gaan? (N=686)</i>	17
20 <i>Weet u wanneer de nationale viering van de bevrijding plaatsvindt? (N=959)</i>	19
21 <i>Hoeveel weet u over de nationale viering van de bevrijding? (N=959)</i>	20
22 <i>Vindt er in uw gemeente een viering van de bevrijding plaats?</i>	20
23 <i>Wat viert u op 5 mei? (naar 7 metingen; N=959)</i>	21
24 <i>Wat viert u op 5 mei? (naar leeftijd; N=959)</i>	21
25 <i>In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid worden gevierd? (N=959)</i>	22
26 <i>Gemiddelde scores belang 5 mei, naar leeftijd (gemiddelde op vijfpuntsschaal; N=959)</i>	22
27 <i>Hoe belangrijk is het vieren van de vrijheid voor uzelf?</i>	23
28 <i>Persoonlijk belang herdenken en vieren naar leeftijd</i>	23
29 <i>Voor wie is het vieren van de bevrijding belangrijk? (N=959)</i>	24
30 <i>Vindt u het belangrijk dat er in uw eigen woonplaats een herdenking en viering georganiseerd worden?</i>	24
31 <i>Welke van de volgende dagen zouden in uw ogen doorbetaalde vrije dagen voor iedereen moeten zijn in Nederland? (maximaal zes dagen; naar meting 2009: N=959; 2008: N=967; 2007: N=1009)</i>	25
32 <i>Bent u van plan om dit jaar naar de lokale viering op 5 mei te gaan? (N=540)</i>	26
33 <i>Is uw betrokkenheid bij de herdenking en viering in de afgelopen jaren toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen? (N=959)</i>	28
34 <i>Als er op een bepaald moment niemand meer leeft die bewust de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, moeten de herdenking en viering dan doorgaan? (N=959)</i>	29
35 <i>Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Duitsers denkt?</i>	30

36 Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Japanners denkt?	30
37 Stellingen over verzoening (N=959)	31
38 Als er over 'de oorlog' wordt gesproken, aan welke oorlog denkt u dan? (naar leeftijd en jaar; N=959)	32
39 Heeft u de afgelopen 2 maanden iets over de Tweede Wereldoorlog gehoord, gezien of gelezen? (N=959)	33
40 Hoeveel gewapende conflicten zijn er op dit moment in de wereld, schat u?(N=959)	34
41 Bij hoeveel vredesoperaties zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet, schat u? (N=959)	34
42 Hoeveel weet u over (N=959)	35
43 Hoeveel weet u over ... (naar leeftijd) (N=959)	35
44 Over welke van de volgende onderwerpen zou u meer willen weten? (meer antwoorden mogelijk; N=959)	36
45 Is er volgens u ooit kans op wereldvrede?	37
46 Wat is er volgens u nodig voor wereldvrede? (maximaal drie antwoorden; N=959)	38
47 Als u beter zou weten wat er gebeurt tijdens de herdenking/viering in uw gemeente, zou u dan wel gaan? (N=404; N=222)	39
48 Als u een persoonlijke oproep van uw gemeente zou ontvangen voor de herdenking/viering, zou u dan wel gaan? (N=404; N=222)	40
49 Stel dat u op 4 en 5 mei ergens in Nederland op vakantie bent. Zou u dan willen weten waar er een herdenking of viering is? (N=959)	40
50 Eenmaal per jaar aandacht besteden aan het vieren van de vrijheid is ... (N=959)	41
51 Heeft u een Nederlandse vlag? Vindt u dat iedereen in Nederland een vlag zou moeten krijgen? (N=959)	42
52 Op welke dagen hangt u de vlag uit? Als u een vlag zou hebben, wanneer zou u hem dan uithangen? (N=524; N=432)	42

Inleiding

Achtergronden

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is opgezet om de beleving van burgers ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Dit vanuit de gedachte dat deze beleving in de loop der tijd kan veranderen, doordat de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons ligt en jongere generaties in de samenleving geen directe ervaringen hebben met de Tweede Wereldoorlog. Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten de herdenking en viering blijven aansluiten bij de beleving van de burgers.

In dit rapport gaan we in op de beleving van de burgers begin 2009. Het betreft de achtste meting in een jaarlijkse serie die begonnen is in 2002. Het onderzoek vindt plaats in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. In 2008 is door Veldkamp onderzoek gedaan naar de beleving van de lokale herdenkingen en vieringen op 4 en 5 mei onder gemeenten en burgers. Ook in het voorliggende rapport wordt aan dit onderwerp aandacht besteed. De lokale beleving van herdenken en vieren is in het huidige rapport geïntegreerd in dit draagvlakdeel van het onderzoek. Hierbij is gekeken naar kennis, houding en draagvlak voor lokale herdenkingen en vieringen.

Het draagvlakonderzoek is gebaseerd op een enquête die is uitgevoerd van 27 januari tot en met 5 februari 2009. In deze periode is een representatieve steekproef van N=959 burgers van 13 jaar en ouder ondervraagd. Binnen deze steekproef zijn N=133 westerse allochtonen en N=129 niet-westerse allochtonen ondervraagd. Naast dit draagvlakonderzoek, is er ook een opinieonderzoek uitgevoerd, waarin wordt ingegaan op de opinievorming rond thema's die nauw aan 4 en 5 mei gerelateerd zijn. De resultaten hiervan worden in een aparte rapportage beschreven.

Opbouw van het rapport

In dit rapport gaan we allereerst in hoofdstuk 1 in op de Dodenherdenking op 4 mei. Daarna komt in hoofdstuk 2 het vieren van de bevrijding en de vrijheid op 5 mei aan bod. Beide hoofdstukken zijn opgebouwd aan de hand van de trits kennis – houding (belang) – gedrag (deelname). In hoofdstuk 3 gaan we in op de toekomst van herdenken en vieren: blijft dit relevant en in hoeverre beschouwt men conflicten met andere landen als verzoend? Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 4 de associaties die men heeft bij 'de oorlog'. Hierbij gaan we in op de kennis die men heeft over recente oorlogen en conflicten. Tot slot komt in hoofdstuk 5 de communicatie rondom 4 en 5 mei aan bod. We gaan hierbij in op de bekendheid van 4 en 5 mei en de waardering van een aantal nieuwe initiatieven.

Leeswijzer

De enquêteresultaten in dit rapport zijn weergegeven in afgeronde percentages. Wanneer er door afronding totalen ontstaan van meer of minder dan 100, zijn deze *niet* gecorrigeerd. De titels van figuren en tabellen betreffen (behoudens bij enkele uitsplitsingen) de exacte vraagteksten die aan de respondenten zijn voorgelegd. Wanneer wordt gesproken over verschillen tussen groepen, betreft het getoetste significante verschillen.

Samenvatting

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is opgezet om de beleving van burgers ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Dit vanuit de gedachte dat deze beleving in de loop der tijd kan veranderen, doordat de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons ligt en jongere generaties in de samenleving geen directe ervaringen hebben met de Tweede Wereldoorlog. Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten de herdenking en viering blijven aansluiten bij de beleving van de burgers.

In dit rapport gaan we in op de beleving van de burgers begin 2009. Het betreft de achtste meting in een jaarlijkse serie die begonnen is in 2002. Het onderzoek vindt plaats in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. In 2008 is de beleving van de lokale herdenkingen en vieringen apart gerapporteerd. In het huidige rapport is dit gedeelte geïntegreerd in dit draagvlakdeel van het onderzoek. Hierbij is gekeken naar kennis, houding en draagvlak voor lokale herdenkingen en vieringen.

Het draagvlakonderzoek is gebaseerd op een enquête die is uitgevoerd van 27 januari tot en met 5 februari 2009. In deze periode is een representatieve steekproef van N=959 burgers van 13 jaar en ouder ondervraagd, van wie N=133 westers allochtoon en N=129 niet-westers allochtoon zijn. Naast dit draagvlakonderzoek, is er ook een opinieonderzoek uitgevoerd, waarin wordt ingegaan op de opinievorming rond thema's die nauw aan 4 en 5 mei gerelateerd zijn. De resultaten hiervan worden in een aparte rapportage beschreven.

Kennis, houding en gedrag ten aanzien van herdenken en vieren

Dodenherdenking en Bevrijdingsdag zeer bekend, maar lokale kennis beperkt

De ondervraagden zijn goed op de hoogte van de Nationale Dodenherdenking en van Bevrijdingsdag. Ongeveer negen op de tien ondervraagden weet dat op 4 mei de Dodenherdenking plaatsvindt en dat op 5 mei de bevrijding wordt gevierd. Daarnaast geeft circa tweederde aan veel over de landelijke herdenking en viering te weten. De kennis over de lokale herdenking en viering is beperkter. Een op de vijf ondervraagden weet niet of er in de eigen gemeente een dodenherdenking plaatsvindt en voor de viering van Bevrijdingsdag is dit aandeel zelfs een op de vier. De kennis over de lokale herdenking en viering is met name beperkt bij jongeren en niet-westerse allochtonen.

Ook de kennis over wat er tijdens de Tweede Wereldoorlog in de eigen gemeente is gebeurd, is beperkt. Slechts een kwart van de ondervraagden weet wat er in de eigen gemeente is gebeurd tijdens de Tweede Wereldoorlog. Met circa dertig procent is er wel een redelijk grote groep die hier meer over zou willen weten en deze groep bestaat niet alleen uit mensen die nu ook al goed op de hoogte zijn.

Herdenken en vieren worden nog steeds belangrijk gevonden

Net als in de voorgaande jaren wordt zowel het herdenken als het vieren (heel) belangrijk gevonden. Herdenken vindt men daarbij iets belangrijker dan vieren. Dit geldt voor zowel de landelijke als voor de lokale herdenking en viering. Jongeren hechten minder belang aan beide dagen, maar in de tijd zien we hierin geen belangrijke veranderingen optreden.

Men schat het algemene belang van herdenken en vieren groter in dan het persoonlijk belang. Het persoonlijke belang is vooral groot onder diegenen die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt. Circa tweederde van de ondervraagden vindt dat zowel het herdenken als het vieren belangrijk is voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond. Een kleinere groep vindt dat herdenken en vieren vooral belangrijk is voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren.

Deelname herdenking groter dan vieren, Bevrijdingsdag wordt echter meer bezocht

Meer dan de helft van de ondervraagden staat ieder jaar op 4 mei om 20.00 uur stil bij de Dodenherdenking, een kwart doet dit 'meestal wel'. Bij jongeren (13-24 jaar) en allochtonen ligt dit percentage rond de 40%. Dit verschil zagen we ook in eerdere metingen. Stilstaan bij de Dodenherdenking gebeurt vooral door naar de televisie te kijken, ongeveer een op de tien bezoekt een herdenking.

Bijna twee op de tien ondervraagden die op de hoogte zijn van de gemeentelijke herdenking, zijn van plan hier naar toe te gaan. Bij de gemeentelijke viering van Bevrijdingsdag is dit drie op de tien ondervraagden. Dit is een relatief groot aandeel, zeker als we in beschouwing nemen dat slechts circa de helft van de ondervraagden door middel van een vrije dag in staat is om deel te nemen. Ruim de helft van de ondervraagden vindt dat 5 mei voor iedereen een doorbetaalde vrije dag zou moeten zijn.

De meestgenoemde redenen om niet naar de herdenking of viering te gaan, zijn dat men deze liever op televisie bekijkt of deze dag op eigen manier invult.

Herdenken en vieren zijn nog altijd sterk verbonden met de Tweede Wereldoorlog

Wanneer gevraagd wordt aan welke oorlog men spontaan denkt als er over 'de oorlog' gesproken wordt, wordt met name de Tweede Wereldoorlog genoemd. Op afstand volgen de oorlogen in Israël/Midden-Oosten, Irak en Afghanistan. Ten opzichte van de vorige jaren wordt de Tweede Wereldoorlog vaker genoemd. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de ophef rondom uitspraken van de Engelse bisschop Williamson, dat speelde in de weken dat het onderzoek is afgenomen.

In dit verband is het niet verwonderlijk dat men bij de Nationale Dodenherdenking het vaakst denkt aan slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, gevolgd door oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook. Ouderen en lager opgeleiden denken vaker aan slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, hoger opgeleiden aan oorlogsslachtoffers wereldwijd.

Ook op de vraag wat men precies viert op 5 mei is het meest gegeven antwoord 'de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog', gevolgd door 'dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven.' Niet-westerse allochtonen geven vaker aan 'vrijheid in het algemeen' te vieren en minder vaak het einde van de Tweede Wereldoorlog.

De toekomst van herdenken en vieren

Groot draagvlak voor behoud herdenking en viering

Bij circa tweederde van de ondervraagden is de betrokkenheid bij 4 en 5 mei gelijk gebleven in de afgelopen jaren, bij een tiende is dit afgenomen en bij een tiende is dit toegenomen. Daarnaast is er grote steun voor het continueren van de herdenking en viering, ook als niemand die de oorlog bewust heeft meegemaakt nog in leven is. Bijna driekwart van de ondervraagden vindt dat de herdenking en viering dan 'zeker' of 'liever wel' moeten doorgaan. Niet meer dan 4% denkt dat het dan tijd wordt om de herdenking en viering af te schaffen. Men vindt echter niet dat de frequentie van herdenken en vieren moet worden verhoogd: negen op de tien ondervraagden vindt dat eenmaal per jaar herdenken en vieren voldoende is.

Andere landen welkom bij herdenking en viering

Welke invloed heeft de Tweede Wereldoorlog op hoe men over Duitsers en Japanners denkt? En in welke mate beschouwd men conflicten met andere landen inmiddels als verzoend?

Voor de helft van de ondervraagden geldt dat de Tweede Wereldoorlog nooit invloed heeft gehad over hoe men over Duitsers denkt, een derde geeft aan dat dit nu niet meer zo is, maar vroeger wel en voor een tiende geldt dit nog steeds. De Tweede Wereldoorlog heeft minder negatieve invloed gehad op de beeldvorming over Japanners; voor driekwart heeft de oorlog nooit invloed gehad en voor twee op de tien vroeger wel, maar nu niet meer.

De verzoening tussen Nederland en Duitsland is volgens de helft van de ondervraagden voltooid. Vier op de tien vindt dit ook voor Nederland en Japan, drie op de tien vindt dit voor de verzoening tussen Nederland en Indonesië en Nederland en Suriname. Over de verzoening tussen Nederland en de bevolking van Srebrenica is men het minst positief: slechts een op de vijf ondervraagden vindt dat die is voltooid.

Communicatie rondom 4 en 5 mei

Deelname aan 4 en 5 mei gebaat bij persoonlijke oproep

Hoe kan de deelname aan 4 en 5 mei worden vergroot? Hiervoor is een aantal mogelijkheden voorgelegd. Beter op de hoogte zijn van wat er gebeurt tijdens de herdenking en viering in de eigen gemeente, lijkt weinig uit te maken. Een persoonlijke oproep van de gemeente lijkt meer potentie te hebben, wanneer men deze zou ontvangen zouden twee op de tien ondervraagden zeker wel of waarschijnlijk wel naar de gemeentelijke herdenking gaan. Een op de tien ondervraagden zou, wanneer zij op vakantie in Nederland zijn, wel willen weten waar er een herdenking of viering is en er dan ook heen gaan.

Uithangen Nederlandse vlag wordt belangrijk gevonden

Iets meer dan de helft is in het bezit van een Nederlandse vlag, en vier op de tien ondervraagden vinden dat iedereen in Nederland een dergelijke vlag moet krijgen. Deze groep bestaat voornamelijk uit personen die al een vlag hebben. Een meerderheid van de vlagbezitters hangt op 5 mei de vlag uit, iets minder vaak doet men dit op 4 mei. Het vaakst hangt men de vlag uit op Koninginnedag, gevolgd door 5 mei, 4 mei en de dag van het slagen van een van de kinderen. Dezelfde volgorde geldt voor mensen die geen vlag hebben, maar er een zouden krijgen.

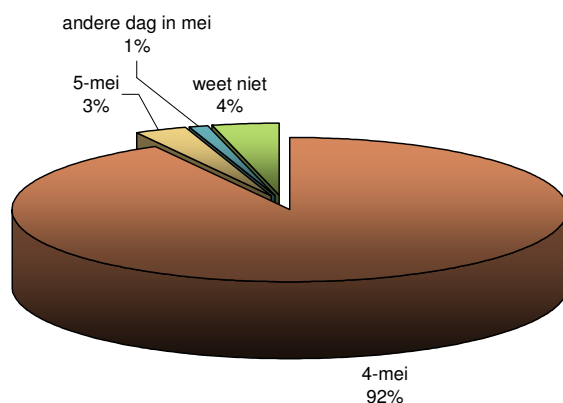
1 Herdenken: 4 mei

In dit hoofdstuk gaan we in op de Nationale Dodenherdenking op 4 mei. We behandelen zowel de algemene als de lokale herdenking en volgen hierbij de trits kennis - houding - gedrag. Eerst beschrijven we in paragraaf 1.1 de kennis die burgers van 4 mei hebben. In paragraaf 1.2 gaan we in op het belang van de herdenking op 4 mei en tot slot gaan we in paragraaf 1.3 in op de deelname aan de Dodenherdenking.

1.1 Kennis over de Nationale Dodenherdenking

Hoeveel weten Nederlandse burgers over de Nationale Dodenherdenking? Weet men op welke dag deze herdenking plaatsvindt? Een overgrote meerderheid van de ondervraagden is hiervan op de hoogte (92%).

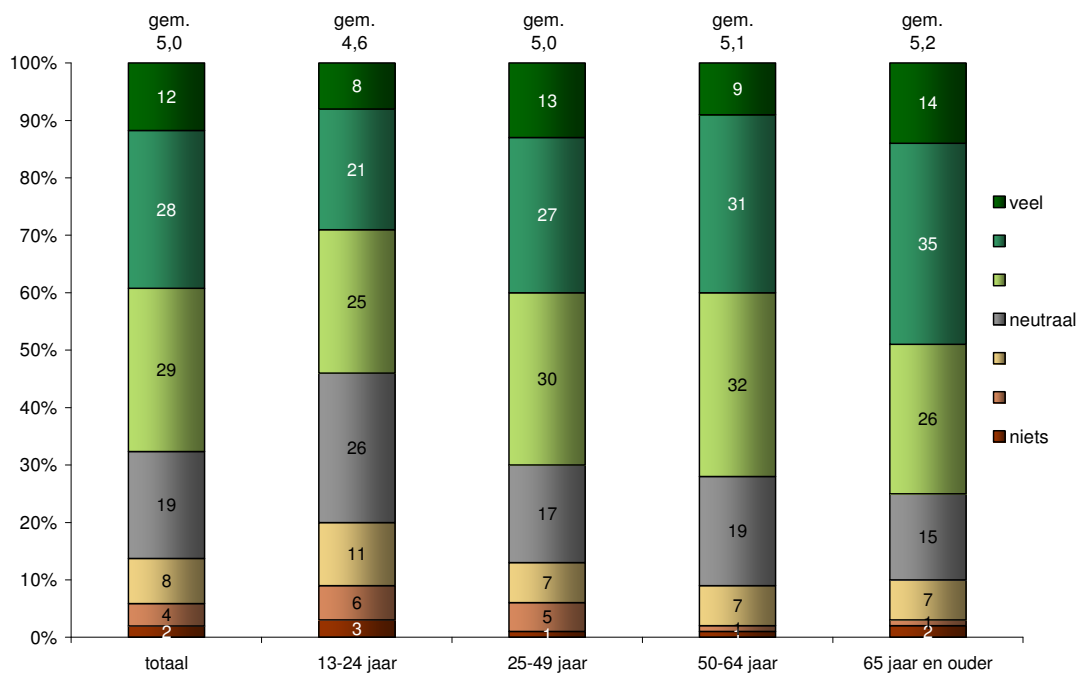
1 | Weet u wanneer de Nationale Dodenherdenking plaatsvindt? (N=959)

Daarnaast denkt 3% dat dit op 5 mei is; deze groep lijkt 4 en 5 mei met elkaar te verwisselen. Jongeren tussen 13 en 17 jaar doen dat vaker: van hen noemt 85% 4 mei en 7% 5 mei. Ook van de niet-westerse allochtonen noemt 84% 4 mei en 9% 5 mei.

Vervolgens hebben we gevraagd hoeveel men naar eigen inschatting weet over de Nationale Dodenherdenking. Men kon hiervoor een positie kiezen op een schaal van 1 (niets) tot 7 (veel). Ruim tweederde van de ondervraagden (69%) kiest positie 5, 6 of 7 en denkt dus redelijk veel tot veel over 4 mei te weten. Van de ondervraagden denkt 14% hier weinig tot niets over te weten.

2 | Hoeveel weet u over de Nationale Dodenherdenking? (N=959)

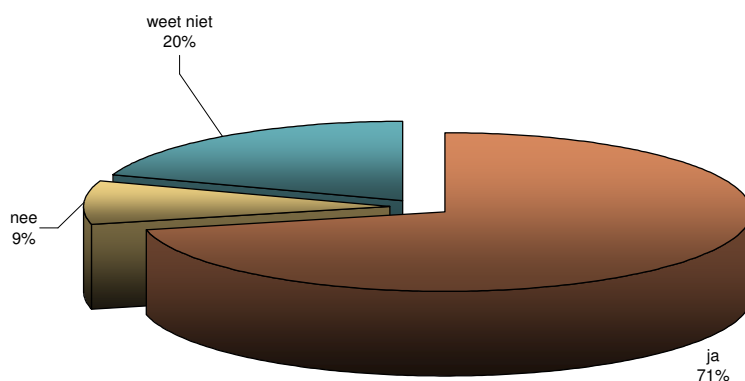
Jongeren (13-24 jaar) schatten hun kennis lager in dan 65-plussers. Daarnaast zien we dat hoger opgeleiden hun kennis hoger inschatten dan lager opgeleiden.

1.1.1 Kennis over dodenherdenking lokaal

Veel ondervraagden denken dus goed op de hoogte te zijn van de Nationale Dodenherdenking. Geldt dit ook voor de lokale herdenking?

Ten eerste is gevraagd of men weet of er een dodenherdenking in de eigen gemeente plaatsvindt. Van de ondervraagden geeft 71% aan dat dit het geval is (2008: 70%), 9% geeft aan dat deze niet plaatsvindt (2008: 12%) en 20% weet het niet (2008: 18%). Vergelijken met 2008 is de bekendheid van de lokale herdenking dus nauwelijks veranderd.

3 | Vindt er in uw gemeente een dodenherdenking plaats? (N=959)

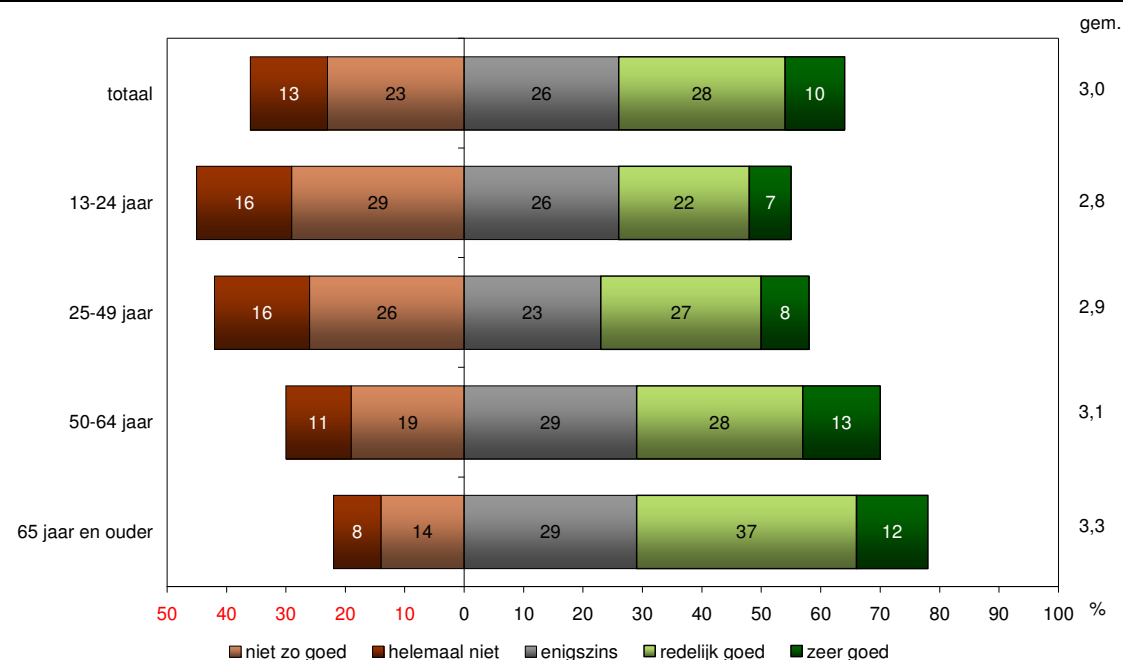

Personen van 65 jaar en ouder geven vaker een bevestigend antwoord (82%) dan personen tot en met 34 jaar (66%). Personen tussen 18 en 34 jaar weten vaker niet of er een gemeentelijke herdenking plaatsvindt (28%), 50-plussers geven minder vaak aan dit niet te weten (13%).

Van de westerse allochtonen denkt 64% dat er in de gemeente een dodenherdenking plaatsvindt, 27% van hen weet dit niet. Bij de niet-westerse allochtonen denkt 52% dat er een lokale herdenking plaatsvindt en 38% van hen weet dit niet.

Aan degenen die aangeven te weten dat er in hun gemeente een herdenking wordt georganiseerd, is gevraagd in welke mate men bekend is met het programma. 38% zegt hiervan op de hoogte te zijn, een kwart (26%) enigszins, 23% niet zo goed en 13% helemaal niet.

4 | Hoe goed bent u op de hoogte van het programma van de herdenking in uw woonplaats? (N=686)

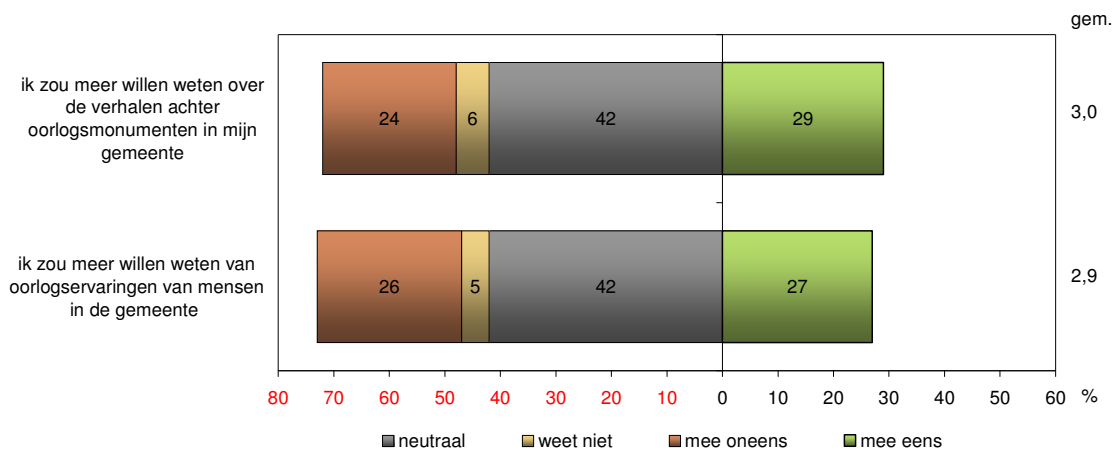

Hoe hoger de leeftijd van de ondervraagden, des te beter men bekend is met het herdenkingsprogramma. Niet-westerse allochtonen zijn minder bekend met het programma dan autochtonen en westerse allochtonen.

Daarnaast is gevraagd hoeveel men weet over gebeurtenissen in de gemeente tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het percentage dat zichzelf goed op de hoogte vindt, is met 27% beperkt. Meer dan een derde (36%) is hier neutraal over, 32% is niet goed op de hoogte en 6% weet dit niet. Ouderen zijn relatief nog het beste op de hoogte: van hen geeft 45% aan goed op de hoogte te zijn.

Zou men hier ook meer over willen weten? Bijna 3 op de 10 ondervraagden (29%) hebben de behoefte om meer te weten over verhalen achter oorlogsmonumenten in de eigen gemeente. Ook zou 27% meer willen weten van oorlogservaringen van mensen in de gemeente.

5 | Behoeftte aan kennis over gebeurtenissen in de gemeente tijdens WO II (N=959)

De volgende kruistabel maakt duidelijk wie behoefte heeft aan kennis over de gebeurtenissen in de gemeente tijdens de Tweede Wereldoorlog: zijn dit mensen die al veel weten, of mensen die hier minder over weten?

6 | Gebeurtenissen WO II in gemeente: kennis versus behoefte aan kennis (N=959)

		Ik ben goed op de hoogte van wat er tijdens de Tweede Wereldoorlog in mijn gemeente is gebeurd			
		mee eens	neutraal	mee oneens	weet niet
		%	%	%	%
Ik zou meer willen weten over de verhalen achter oorlogsmonumenten in mijn gemeente	• mee eens	43	19	27	5
	• neutraal	38	66	27	15
	• mee oneens	18	14	44	11
	• weet niet	1	1	2	69
	• totaal	100	100	100	100

De behoefte om meer te weten over wat er in de gemeente is gebeurd, is het grootst onder degenen die hier al veel over weten (43%). Ook bij de groep die aangeeft niet goed op de hoogte te zijn, is er echter interesse om meer te weten te komen: 27% geeft aan hieraan behoefte te hebben. Nagenoeg dezelfde verdeling zien we wanneer we de kennisvraag kruisen met de behoefte aan kennis van oorlogservaringen van mensen in de gemeente.

We kunnen concluderen dat de overgrote meerderheid weet op welke datum de Nationale Dodenherdenking wordt gehouden en tweederde geeft aan hier veel over te weten. De kennis over de gemeentelijke dodenherdenking is beperkter. Daarnaast zijn relatief weinig mensen goed op de hoogte van de lokale gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Er is wel een redelijk grote groep die hier meer over zou willen weten en deze groep bestaat niet alleen uit mensen die nu ook al goed op de hoogte zijn.

1.2 Belang herdenken 4 mei

Net als in de vorige jaren hebben we gevraagd hoe belangrijk men het vindt dat op 4 mei de oorlogsslachtoffers worden herdacht.

7 | In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei worden herdacht? (N=959)

	belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei herdacht worden							
	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	46	47	48	45	48	45	48	52
• wel belangrijk (4)	40	38	34	35	32	36	30	34
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	9	9	9	13	11	10	12	8
• niet zo belangrijk (2)	3	4	6	6	6	7	8	4
• helemaal niet belangrijk (1)	1	1	2	1	2	2	2	1
• weet niet	1	1	1	1	1	*	1	1
gemiddelde	4,3	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	4,3

De cijfers geven aan dat het draagvlak voor 4 mei onverminderd groot is. In de afgelopen 8 jaar is de steun voor de herdenking stabiel.

In de volgende tabel zien we dat het herdenken op 4 mei het vaakst belangrijk wordt gevonden door 65-plussers en het minst door de 18-24 jarigen. De mate waarin men herdenken belangrijk vindt is in elke leeftijdsgroep wel constant in de tijd.

8 | Gemiddelde scores belang 4 mei, naar leeftijdsgroep (gemiddelde op vijfpuntsschaal; N=959)

	belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei herdacht worden							
	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%	%
• 13 – 17 jaar	4,1	4,1	4,0	3,9	4,2	3,8	3,7	4,2
• 18 – 24 jaar	3,9	4,2	4,0	4,0	4,1	4,1	3,9	4,2
• 25 – 34 jaar	4,3	4,3	4,1	4,2	4,0	4,1	4,2	4,2
• 35 – 49 jaar	4,4	4,3	4,2	4,1	4,1	4,0	4,2	4,2
• 50 – 64 jaar	4,2	4,3	4,4	4,2	4,4	4,3	4,1	4,4
• 65+	4,5	4,3	4,4	4,5	4,3	4,5	4,4	4,6
gemiddelde	4,3	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,2	4,3

Naast het belang van het herdenken in het algemeen, is gevraagd of de ondervraagden het herdenken ook voor zichzelf belangrijk vinden. Het percentage dat dit vindt is met 53% aanzienlijk lager. Een deel van de ondervraagden vindt de Dodenherdenking dus vooral van maatschappelijk belang.

9 | Hoe belangrijk is het herdenken van de oorlogsslachtoffers voor uzelf? (N=959)

	persoonlijk belang herdenken oorlogsslachtoffers				
	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	17	7	17	17	28
• wel belangrijk (4)	36	31	34	37	45
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	23	33	21	24	16
• niet zo belangrijk (2)	17	16	20	18	8
• helemaal niet belangrijk (1)	6	11	6	5	1
• weet niet	2	3	2	-	2
gemiddelde	3,4	3,0	3,3	3,4	3,9

Van de jongeren tussen 13 en 24 jaar vindt 38% de herdenking persoonlijk belangrijk, terwijl dit onder de ondervraagden van 25 jaar en ouder gemiddeld 56% is. Bij de 65-plussers is dit zelfs 73%. Het persoonlijk belang neemt dus toe naarmate men ouder is, maar is vooral groot onder diegenen die de oorlog zelf hebben meegemaakt. Het percentage dat herdenken onbelangrijk vindt, is over de leeftijdsgroepen nagenoeg gelijk, met uitzondering van de 65-plussers.

Is de Dodenherdenking belangrijk voor iedereen, of vooral voor bepaalde groepen? Een merendeel van de ondervraagden vindt herdenken belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond (65%). Bijna een derde vindt herdenken vooral belangrijk voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren (27%).

10 | Stellingen belang herdenken, naar leeftijd (n=959)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
<i>Het herdenken van oorlogsslachtoffers op 4 mei ...</i>	%	%	%	%	%
• is belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond	65	54	68	65	68
• is vooral belangrijk voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren	27	34	27	25	22
• ik ben het met beide uitspraken oneens	6	8	4	7	9
• weet niet	2	3	1	3	2

Jongeren (13-24 jaar) geven vaker aan herdenken vooral belangrijk te vinden voor groepen met oorlogservaringen (34%). Hoger opgeleiden geven relatief vaak aan dat herdenken belangrijk is voor iedereen (72%, middelbaar: 62%, lager; 62%).

Welke andere herdenkingen vinden de ondervraagden belangrijk? De meestgenoemde herdenking is de Holocaust Memorial Day (34%). Ook de herdenking en bevrijding van Nederlands-Indië (27%) en de Nederlandse Veteranendag (24%) worden veel genoemd. Bijna de helft van de ondervraagden geeft aan dat men geen van deze herdenkingen belangrijk vindt (49%).

11 | Welke van de volgende andere herdenkingen vindt u belangrijk? (meer antwoorden mogelijk; N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• Holocaust Memorial Day (27 januari)	34	22	29	44	48
• Nederlandse Veteranendag (29 juni)	24	14	21	31	30
• herdenking en bevrijding Nederlands-Indië (15 augustus)	27	15	22	38	37
• een speciale herdenking in onze gemeente, namelijk ...	2	2	2	2	4
• een andere herdenking, namelijk ...	3	4	4	1	2
• geen van deze	49	64	56	38	32

Hoe ouder men is, des te vaker men bovenstaande herdenkingen belangrijk vindt. Lager opgeleiden geven vaker aan de Holocaust Memorial Day (44%) en de Nederlandse Veteranendag (30%) belangrijk te vinden.

1.2.1 Belang herdenken lokaal

Van de ondervraagden vindt 74% het belangrijk dat er in hun eigen gemeente een dodenherdenking plaatsvindt. Een groep van 17% is hier neutraal over, 9% vindt het niet (zo) belangrijk en 1% weet het niet.

12 | Vindt u het belangrijk dat er in uw eigen gemeente een dodenherdenking plaatsvindt? (N=686)

belang lokaal herdenken					
	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	33	24	32	33	42
• wel belangrijk (4)	41	42	42	36	43
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	17	19	17	21	10
• niet zo belangrijk (2)	7	10	5	8	4
• helemaal niet belangrijk (1)	2	4	2	1	-
• weet niet	1	2	1	-	-
gemiddelde	4,0	3,7	4,0	3,9	4,2

Door jongeren tussen 13 en 24 jaar wordt er minder belang gehecht aan de gemeentelijke dodenherdenking dan door personen van 25 jaar en ouder.

Bijna tweederde van de ondervraagden vindt het herdenken van oorlogsslachtoffers in hun gemeente belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond (61%). Een groep van 28% vindt dit vooral belangrijk voor groepen met oorlogservaringen. Dit beeld wijkt niet af van het belang van de Nationale Dodenherdenking.

13 | Stellingen belang herdenken in de gemeente, naar leeftijd (n=959)

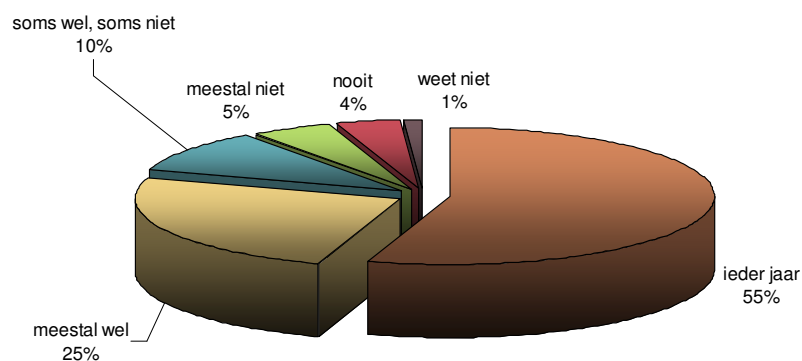
	totaal	13-17 jaar	18-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
<i>Het herdenken van oorlogsslachtoffers in mijn gemeente ...</i>	%	%	%	%	%	%
• is belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond	61	57	45	60	65	70
• is vooral belangrijk voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren	28	30	39	29	27	20
• ik ben het met beide uitspraken oneens	6	11	9	5	5	8
• weet niet	5	2	7	6	4	3

Jongeren tussen 18 en 24 vinden minder vaak dat herdenken in de gemeente belangrijk is voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond (45%) en vaker dat dit belangrijk is voor bepaalde groepen (39%). Vanaf 25 jaar geldt dat, hoe ouder men is, des te belangrijker men herdenken voor iedereen vindt.

1.3 Deelname aan de Dodenherdenking

In deze paragraaf gaan we in op de deelname aan de Dodenherdenking. Ten eerste is gevraagd hoe vaak men zelf stilstaat bij de Dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur. Meer dan de helft van de ondervraagden doet dit ieder jaar (55%) en een kwart doet dit meestal wel (25%). Slechts 4% staat nooit stil bij de herdenking.

14 | Hoe vaak staat u zelf stil bij de Dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur? (N=959)

Onder 65-plussers is de deelname groter (67%) dan onder jongeren tussen 13 en 24 jaar (41%).

15 | Hoe vaak staat u zelf stil bij de Dodenherdenking op 4 mei om 20.00 uur? (naar leeftijd en afkomst; N=959)

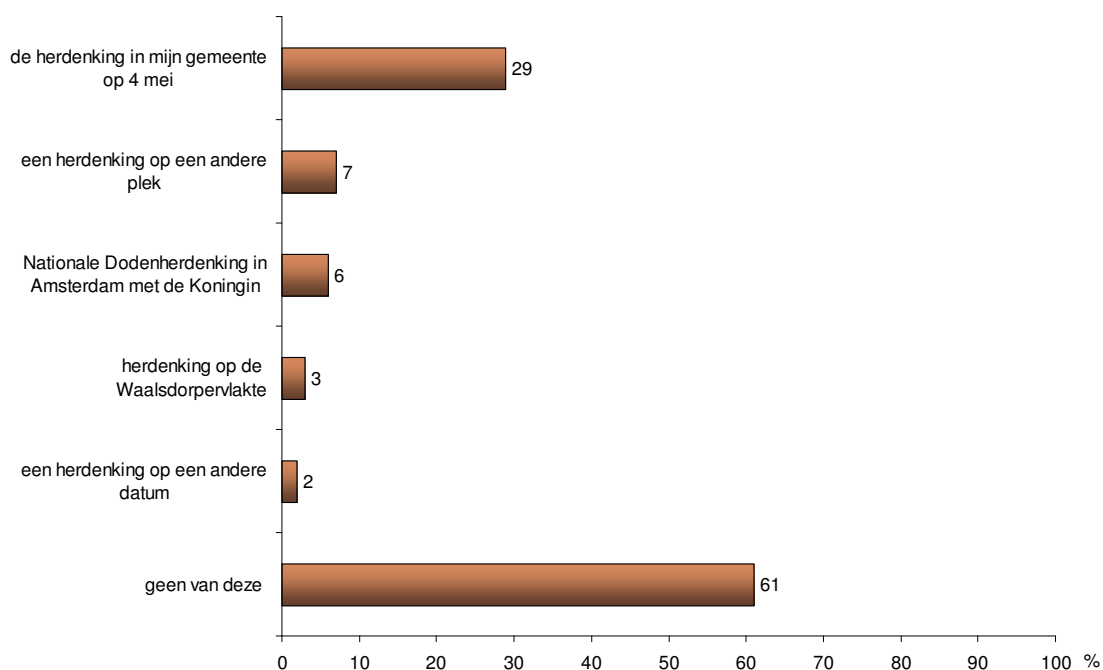
	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder	autochtoon	westers allochtoon	niet- westers allochtoon
	%	%	%	%	%	%	%	%
• ieder jaar	55	41	56	55	67	57	54	40
• meestal wel	25	27	25	27	21	24	27	31
• soms wel, soms niet	10	17	9	12	5	10	12	16
• meestal niet	5	5	6	5	4	5	6	4
• nooit	4	8	4	2	1	3	1	8
• weet niet	1	2	-	-	2	1	-	2

Autochtonen (57%) staan vaker ieder jaar stil bij de Dodenherdenking (57%), niet-westerse allochtonen minder vaak (40%).

Van de personen die actief herdenken, staat 84% stil bij de Dodenherdenking door naar de televisie te kijken en zegt 15% daadwerkelijk naar een herdenking toe te gaan. Ongeveer een tiende herdenkt op een andere manier (11%). Hoger opgeleiden bezoeken vaker een herdenking (21%) dan lager opgeleiden (12%) en autochtonen vaker (17%) dan niet-westerse allochtonen (6%).

Herdenkingen die men het vaakst bezocht heeft zijn die in eigen gemeente (29%). Verder heeft 7% een herdenking op een andere plek bezocht, 6% de Nationale Dodenherdenking in Amsterdam met de Koningin, 3% de herdenking op de Waalsdorpervlakte en 2% een herdenking op een andere datum.

16 | Welke van de volgende herdenkingen heeft u wel eens bezocht? (N=959)

De 65-plussers gaan relatief vaak naar de herdenking in de eigen gemeente (45%). Hoger opgeleiden gaan vaker naar de Nationale Dodenherdenking in Amsterdam met de Koningin. Niet-westerse allochtonen gaan minder vaak naar de herdenking in de eigen gemeente op 4 mei (13%) en antwoorden vaker 'geen van deze' (76%).

Aan wie denkt men tijdens de Nationale Dodenherdenking? Het meest worden hierbij alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog (42%) genoemd. Bijna even veel ondervraagden noemen oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook (41%). Ongeveer een kwart (24%) denkt speciaal aan alle Nederlandse slachtoffers tijdens de Tweede Wereldoorlog.

17 | Aan wie denkt u op 4 mei? (meer antwoorden mogelijk; N=959)

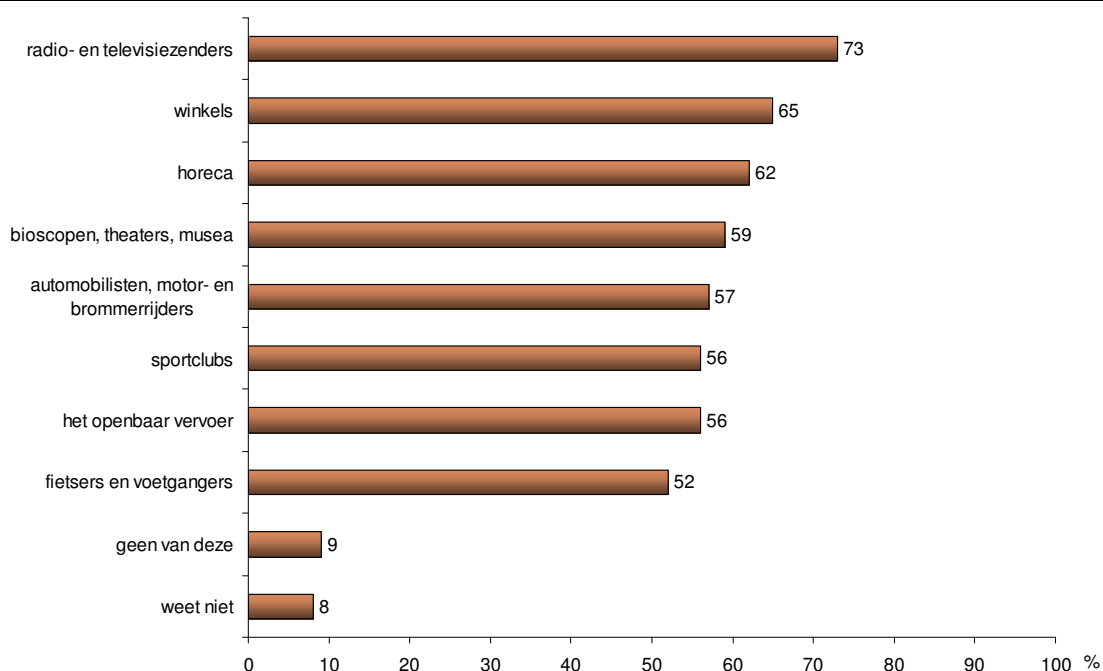
	totaal	13-24 jaar	50 jaar en ouder	lo lbo mavo	mbo havo vwo	hbo hbo wo
	%	%	%	%	%	%
• aan alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	42	36	48	43	42	39
• aan oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook	41	39	39	36	35	54
• aan alle Nederlanders die zijn omgekomen in welke oorlog dan ook	24	22	33	30	23	18
• speciaal aan alle Nederlandse slachtoffers tijdens de Tweede Wereldoorlog	14	11	17	13	11	18
• anders, namelijk ...	6	7	4	4	7	9
• weet niet	6	13	4	6	8	4

Jongeren (13-24 jaar) noemen relatief vaak oorlogsslachtoffers wereldwijd (39%). Personen van 50 jaar en ouder denken vaker aan alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog (48%), alle slachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook (39%) en aan alle Nederlanders die zijn omgekomen in welke oorlog dan ook (33%).

Wanneer we kijken naar verschillen in opleiding, dan zien we dat bij lager opgeleiden meer nadruk ligt op slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog, terwijl hoger opgeleiden vaker denken aan oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook (54%). Niet-westerse allochtonen denken relatief vaak aan oorlogsslachtoffers wereldwijd, van welke oorlog dan ook (53%) en minder vaak specifiek aan Nederlandse slachtoffers.

Ook hebben we gevraagd wie volgens de ondervraagden rekening moeten houden met de dodenherdenking. Radio- en televisiezenders worden het vaakst genoemd (73%), gevolgd door winkels (65%) en horeca (62%). Een meerderheid vindt daarnaast dat ook bioscopen, theaters, musea, het verkeer en sportclubs rekening met de Dodenherdenking moeten houden.

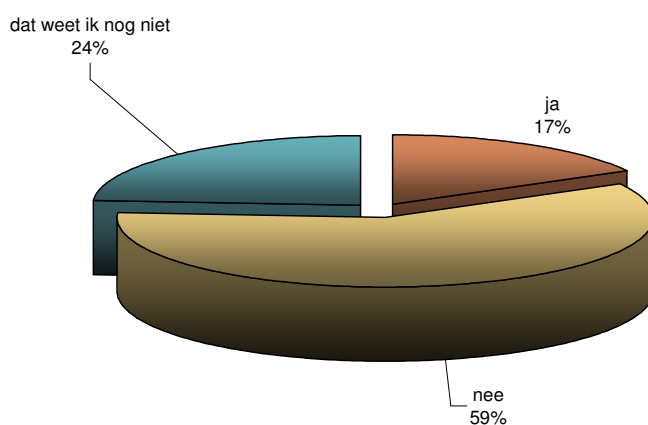
18 | Wie zouden er volgens u rekening moeten houden met de Dodenherdenking op 4 mei? (N=959)

Niet-westerse allochtonen noemen minder opties en antwoorden vaker met 'weet niet' (19%).

Op de vraag of men in 2009 van plan is een gemeentelijke herdenking te bezoeken, antwoordt 17% 'ja' en 59% 'nee'. Een kwart (24%) weet nog niet of men deze herdenking gaat bezoeken.

19 | Bent u van plan om dit jaar naar deze herdenking toe te gaan? (N=686)

De meestgenoemde reden om niet naar de gemeentelijke herdenking te gaan is: 'Ik kijk liever naar de herdenking op televisie' (54%). Daarnaast geeft 35% aan liever te herdenken op hun eigen manier. Minder vaak genoemd worden: 'ik voel me niet verbonden met de mensen die er komen' (9%), 'ik heb niet het gevoel dat de herdenking ook voor mij bedoeld is' (8%).

Door de hoger opgeleiden wordt relatief vaak genoemd dat men liever op een eigen manier herdenkt (47%).

1.3.1 *Lokaal herdenken en vieren op dezelfde dag*

Van de ondervraagden die aangeven dat er in hun eigen gemeente een dodenherdenking wordt georganiseerd, geeft 5% aan dat deze op een andere dag dan 4 mei plaatsvindt. De data die hierbij worden genoemd, hebben vaak betrekking op de bevrijding van de plaats in kwestie.

Vindt men dat de dodenherdenking in alle gemeenten in Nederland op dezelfde dag zou moeten plaatsvinden? Van de ondervraagden vindt 84% van wel, en 8% vindt van niet. De overige 9% weet het niet.

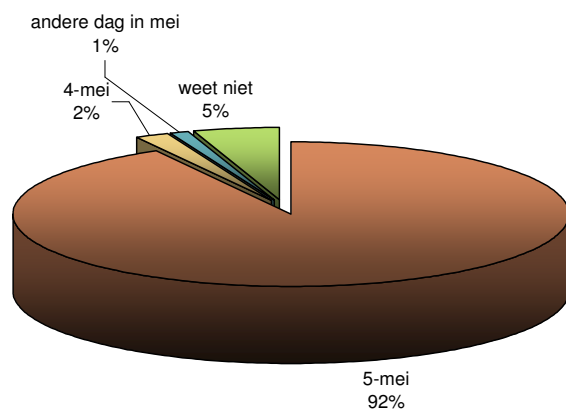
2 Vieren: 5 mei

In dit hoofdstuk gaan we in op het vieren van de bevrijding op 5 mei. We volgen hierbij dezelfde structuur als in het vorige hoofdstuk door in te gaan op zowel de nationale als de lokale viering via de trits kennis – houding – gedrag. In paragraaf 2.1 gaan we in op de kennis over de viering van de bevrijding en in paragraaf 2.2 belichten we hoe belangrijk men deze viering vindt. Tot slot beschrijven we in paragraaf 2.3 de deelname aan de nationale viering van de bevrijding.

2.1 Kennis over nationale viering

Hoeveel weten Nederlandse burgers over de nationale viering van de bevrijding en vrijheid? Weet men op welke dag deze viering plaatsvindt? Een overgrote meerderheid van de ondervraagden (92%) is hiervan op de hoogte. Daarnaast noemt 2% ten onrechte 4 mei.

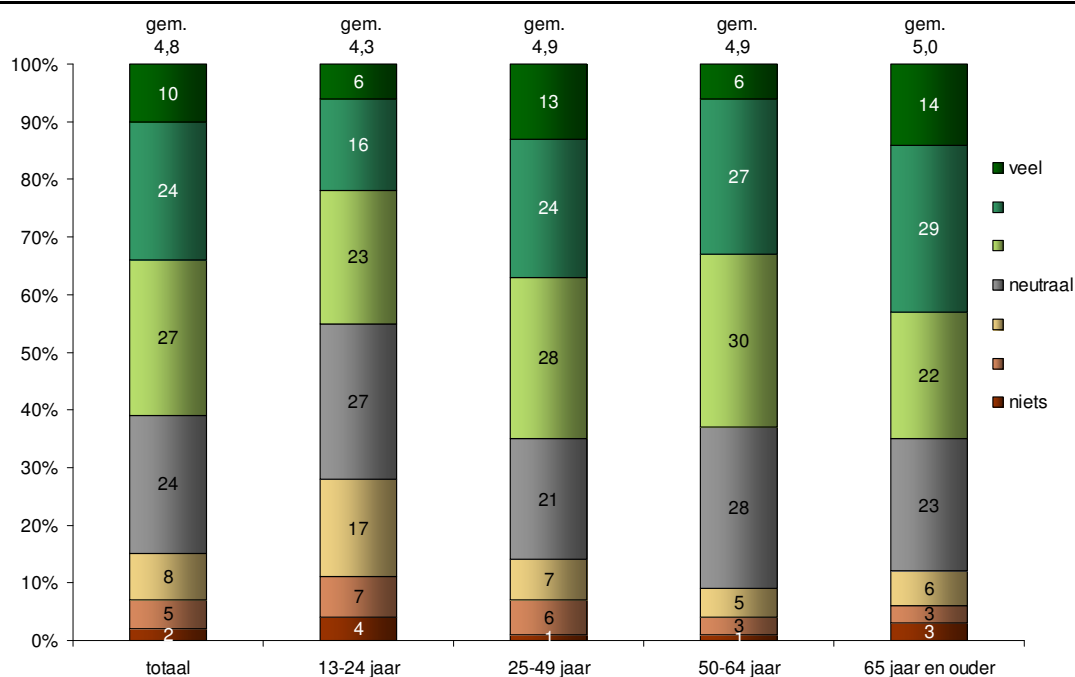
20 | Weet u wanneer de nationale viering van de bevrijding plaatsvindt? (N=959)

Autochtonen noemen vaker 5 mei (93%), niet-westerse allochtonen noemen dit iets minder vaak (86%).

Vervolgens is gevraagd hoeveel men naar eigen inschatting weet over de nationale viering van de bevrijding op 5 mei. Men kon hiervoor een positie kiezen op een schaal van 1 (niets) tot 7 (veel). Van de ondervraagden kiest 61% positie 5, 6 of 7 en denkt dus redelijk veel tot veel hierover te weten. Het kennisniveau is wel wat lager dan over de Nationale Dodenherdenking. We zien geen significante verschillen tussen autochtonen en niet-westerse allochtonen.

21 | Hoeveel weet u over de nationale viering van de bevrijding?(N=959)

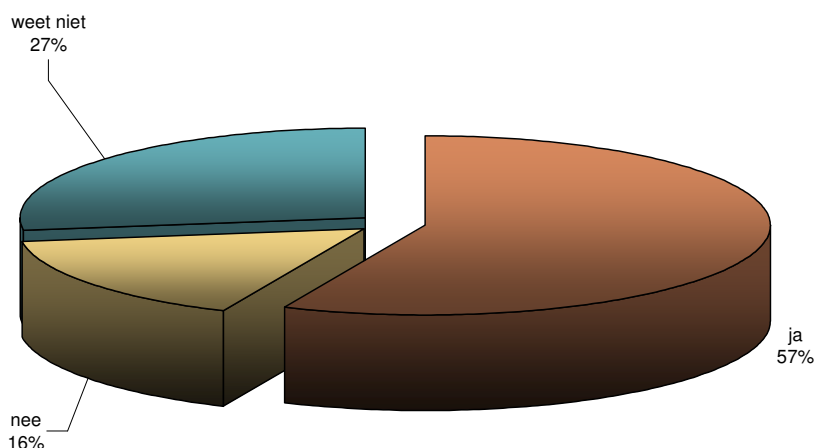

Er is een groot verschil naar leeftijd: jongeren (13-24 jaar) geven minder vaak aan veel te weten over 5 mei (46%) dan de andere leeftijdscategorieën.

2.1.1 Kennis over vieren lokaal

De kennis over de lokale viering is beperkt. Ruim een kwart (27%) geeft aan niet te weten of er een viering plaatsvindt. Dit percentage is nog hoger onder de groep 13-17 jarigen (35%). Meer dan de helft (57%) van de ondervraagden geeft aan dat er een viering plaatsvindt en de resterende 16% geeft aan van niet.

22 | Vindt er in uw gemeente een viering van de bevrijding plaats?

Niet-westerse allochtonen geven vaker aan dit niet te weten (38%), autochtonen minder vaak (26%).

2.2 Belang viering 5 mei

Wat viert men eigenlijk op 5 mei? Net als in de voorgaande jaren geeft men op deze vraag het vaakst het antwoord 'de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog' (59%), gevolgd door 'dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven' (46%). In de vragenlijst van dit jaar is de extra optie 'vrijheid in het algemeen' opgenomen, 33% van de ondervraagden kan zich hier in vinden.

23 | Wat viert u op 5 mei? (naar 7 metingen; N=959)

	meting 2009*	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003
	%	%	%	%	%	%	%
• de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog	59	54	51	51	56	54	49
• dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven	46	40	37	41	34	36	36
• vrijheid in het algemeen**	33	-	-	-	-	-	-
• anders	3	3	6	4	5	4	7
• weet niet	6	4	6	4	5	6	8

* In 2009 heeft men, in tegenstelling tot de vragenlijsten van de vorige jaren, de mogelijkheid gekregen meer antwoorden te geven.

** Deze categorie is toegevoegd in de vragenlijst van 2009.

Jongeren (13-24 jaar) weten vaker niet wat ze vieren op 5 mei (13%) en de 65-plussers geven relatief vaak aan de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog te vieren (70%). Lager opgeleiden noemen dit ook relatief vaak, terwijl hoger opgeleiden relatief vaak aangeven op 5 mei te vieren dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven (54%). Ook geven ze vaker aan vrijheid in het algemeen te vieren (40%).

24 | Wat viert u op 5 mei? (naar leeftijd; N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%	%
• de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog	59	49	57	60	58	70
• dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven	46	38	59	45	49	41
• vrijheid in het algemeen	33	31	40	29	36	33
• anders	3	4	2	3	4	1
• weet niet	6	13	5	8	4	1

Niet-westerse allochtonen geven relatief vaak aan vrijheid in het algemeen te vieren (42%) en minder vaak het einde van de Tweede Wereldoorlog (49%).

Net als in de voorgaande jaren is gevraagd hoe belangrijk men het vindt dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid worden gevierd. Het draagvlak voor de viering is groot en stabiel in de tijd, 77% vindt de viering belangrijk.

25 | In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid worden gevierd? (N=959)

belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid gevierd worden								
	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	34	40	39	42	43	38	40	43
• wel belangrijk (4)	43	39	33	35	32	38	31	38
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	15	12	17	15	15	15	16	10
• niet zo belangrijk (2)	5	6	7	5	5	6	9	6
• helemaal niet belangrijk (1)	1	2	2	2	3	3	3	2
• weet niet	2	1	1	1	1	1	1	1
gemiddelde	4,1	4,1	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	4,2

Onder jongeren (13-24 jaar) is het draagvlak minder groot (66%: belangrijk) dan onder personen van 25 jaar en ouder (79%: belangrijk).

In de volgende tabel zien we dat de viering op 5 mei het vaakst belangrijk wordt gevonden door de groep van 25 jaar en ouder, en wat minder belangrijk door de 13-24 jarigen. De mate waarin men het vieren van de bevrijding belangrijk vindt, is in elke leeftijdsgroep redelijk constant in de tijd.

26 | Gemiddelde scores belang 5 mei, naar leeftijd (gemiddelde op vijfpuntsschaal; N=959)

belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid gevierd worden								
	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%	%
• 13 – 17 jaar	3,9	3,8	3,9	3,7	4,0	3,6	3,8	4,1
• 18 – 24 jaar	3,7	4,0	3,9	4,1	4,1	4,1	3,9	4,1
• 25 – 34 jaar	4,2	4,2	3,9	4,1	4,1	4,1	4,0	4,2
• 35 – 49 jaar	4,1	4,1	4,1	4,1	4,0	3,9	3,9	4,0
• 50 – 64 jaar	4,0	4,2	4,1	4,2	4,2	4,0	4,0	4,2
• 65+	4,2	4,1	4,2	4,3	4,2	4,2	4,2	4,4
gemiddelde	4,1	4,1	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0	4,2

Naast het belang van het vieren in het algemeen, is gevraagd of de ondervraagden het vieren ook voor zichzelf belangrijk vinden. Net zoals we bij de Dodenherdenking zagen, is dit percentage met 56% aanzienlijk lager.

27 | Hoe belangrijk is het vieren van de vrijheid voor uzelf?

persoonlijk belang viering bevrijding en de vrijheid					
	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	24	16	24	22	39
• wel belangrijk (4)	32	34	31	33	32
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	25	26	26	26	19
• niet zo belangrijk (2)	13	11	12	16	10
• helemaal niet belangrijk (1)	4	7	5	3	-
• weet niet	2	6	2	1	-
gemiddelde	3,6	3,4	3,6	3,6	4,0

Het persoonlijk belang is vooral groot bij de groep die zelf de oorlog heeft meegemaakt. Tussen de andere leeftijdsgroepen zijn de verschillen beperkt.

Het vieren wordt ongeveer even belangrijk gevonden als het herdenken. Onder jongeren is het draagvlak voor het vieren (50%; belangrijk) echter veel groter dan voor het herdenken (38%; belangrijk).

28 | Persoonlijk belang herdenken en vieren naar leeftijd

persoonlijk belang herdenken – vieren					
	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
% wel + heel belangrijk	%	%	%	%	%
• herdenken	53	38	51	54	73
• vieren	56	50	54	55	71

Vindt men het vieren van de bevrijding belangrijk voor iedereen, of vooral voor bepaalde groepen? Bijna 7 van de 10 ondervraagden vinden dat het vieren van de vrijheid op 5 mei belangrijk is voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond (67%). Een vijfde vindt dat de viering vooral belangrijk is voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren (20%).

29 | Voor wie is het vieren van de bevrijding belangrijk? (N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
<i>Het vieren van de vrijheid op 5 mei ...</i>	%	%	%	%	%	%
• is belangrijk voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond	67	58	70	66	70	73
• is vooral belangrijk voor bepaalde groepen, zoals mensen die de oorlog hebben meegemaakt of dierbaren in een oorlog hebben verloren	20	23	15	24	18	16
• ik ben het met beide uitspraken oneens	8	10	10	6	6	7
• weet niet	5	8	6	4	6	4

Jongeren (13-24 jaar) vinden minder vaak dat het vieren van de bevrijding belangrijk is voor iedereen, ongeacht leeftijd of achtergrond (58%). Hoger opgeleiden noemen dit juist vaker (72%).

2.2.1 *Belang vieren lokaal*

Aan de ondervraagden die aangeven dat er in hun gemeente een lokale viering wordt georganiseerd, is gevraagd hoeveel waarde men hieraan hecht. Van deze groep vindt 74% deze viering belangrijk, en slechts 5% vindt dit niet belangrijk. Er is dus zeker draagvlak voor een lokale viering. Zoals in de volgende tabel wordt weergegeven, vinden de ondervraagden de organisatie van een lokale herdenking net zo belangrijk als die van een lokale viering.

30 | *Vindt u het belangrijk dat er in uw eigen woonplaats een herdenking en viering georganiseerd worden?*

	herdenking (n=684)	viering (n=537)
	%	%
• heel belangrijk	33	25
• wel belangrijk	41	49
• noch belangrijk, noch onbelangrijk	17	20
• niet zo belangrijk	7	4
• helemaal niet belangrijk	2	1
• weet niet	1	-

2.3 **Deelname aan Bevrijdingsdag**

In welke mate neemt men deel aan Bevrijdingsdag? Deze deelname is afhankelijk van de mate waarin men op 5 mei een vrije dag van werk of opleiding heeft. Dit is in Nederland niet vanzelfsprekend. De Nederlandse regering heeft bepaald dat werknemers en werkgevers zelf de vrijheid hebben om te bepalen welke dagen er als vrije dagen worden aangewezen. Dat geldt ook voor 5 mei.

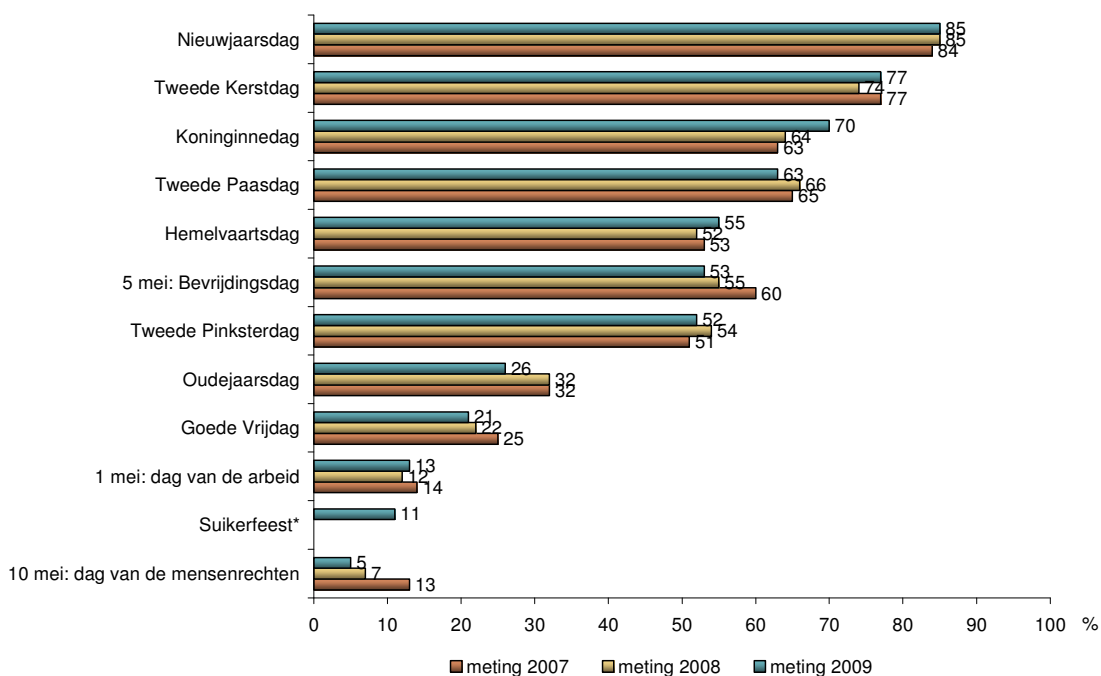
Voor een meerderheid van de ondervraagden (27%) geldt dat men eens in de vijf jaar (lustrumjaren) een vrije dag heeft op 5 mei. Een vijfde (20%) krijgt elk jaar vrij, 19% krijgt nooit

vrij en voor 21% is dit niet van toepassing omdat men geen werk heeft of opleiding volgt. Een groep van 6% weet niet of men vrij heeft op 5 mei.

Uit deze resultaten kunnen we afleiden dat ongeveer de helft van de bevolking van 13 jaar en ouder in staat is om aan Bevrijdingsdag deel te nemen. Bij scholieren (13-17 jaar) is dit percentage groter, omdat een meerderheid elk jaar op 5 mei een vrije dag heeft (42%). Bij de 25-49 jarigen is dit percentage lager, aangezien 40% van deze groep slechts eens in de vijf jaar vrij heeft op 5 mei.

Een kleine meerderheid van de ondervraagden vindt dat 5 mei ieder jaar een doorbetaalde vrije dag zou moeten zijn. Dit is gevraagd door verschillende (feest)dagen voor te leggen en te vragen welke daarvan voor iedereen in Nederland een vrije dag zou moeten zijn.

31 | Welke van de volgende dagen zouden in uw ogen doorbetaalde vrije dagen voor iedereen moeten zijn in Nederland? (maximaal zes dagen; naar meting 2009: N=959; 2008: N=967; 2007: N=1009)

* Het Suikerfeest is dit jaar voor het eerst voorgelegd

Bevrijdingsdag wordt door 53% gekozen en staat daarmee op de zesde plaats. Als belangrijkste vrije dagen gelden Nieuwjaarsdag, Tweede Kerstdag, Koninginnedag, Tweede Paasdag en Hemelvaartsdag. Het Suikerfeest, dit jaar voor het eerst voorgelegd, is door 11% gekozen.

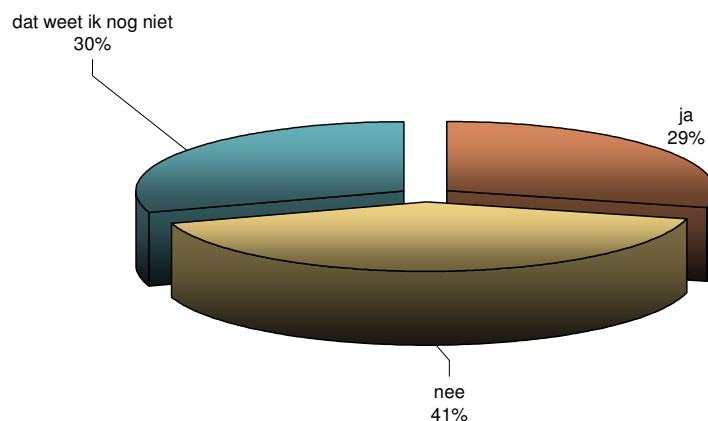
De 65-plussers noemen relatief vaak 5 mei en Tweede Pinksterdag. Ondervraagden tot 35 jaar noemen Oudejaarsdag vaker dan 50-plussers. Niet-westerse allochtonen noemen vaker het Suikerfeest en de dag van de arbeid. Relatief minder vaak noemen ze Tweede Kerstdag, Tweede Paas- en Pinksterdag en Hemelvaartsdag.

In paragraaf 2.2.1 hebben we gezien dat er draagvlak is voor lokaal georganiseerde vieringen van de bevrijding en vrijheid op 5 mei. Maar hoe groot is de daadwerkelijke deelname aan deze vieringen? Aan degenen die aangeven dat er in de eigen gemeente een viering is, hebben we

gevraagd of men op de hoogte is van het programma van deze viering. In totaal wordt dit door 41% bevestigd. Een derde (32%) geeft aan enigszins op de hoogte te zijn en 27% niet zo goed of helemaal niet. Personen van 50 jaar en ouder zijn doorgaans beter op de hoogte (46%) dan personen jonger dan 50 jaar (36%). Niet-westerse allochtonen zijn minder vaak goed op de hoogte (24%).

Van de ondervraagden die aangeven dat er in eigen gemeente een viering op 5 mei is, heeft 29% het plan naar deze lokale viering te gaan (bij het lokale herdenken is dit 17%). Dit cijfer moet geïnterpreteerd worden tegen de achtergrond dat circa de helft van de ondervraagden in staat zal zijn om aan Bevrijdingsdag deel te nemen. Een groep van 41% is niet van plan te gaan en 30% weet dit nog niet. Er zijn geen verschillen naar leeftijd of opleiding.

32 | Bent u van plan om dit jaar naar de lokale viering op 5 mei te gaan? (N=540)

De voornaamste redenen waarom men niet van plan is naar de viering te gaan, zijn 'ik vier Bevrijdingsdag liever op mijn eigen manier' (40% van degenen die niet van plan zijn om te gaan), 'ik kijk liever naar de Bevrijdingsdag op televisie' (25%) en 'het programma spreekt mij niet aan' (7%).

De 65-plussers geven vaker aan Bevrijdingsdag liever op televisie te bekijken (53%). Hoger opgeleiden vieren Bevrijdingsdag vaker liever op hun eigen manier (59%).

2.3.1 Organisatie vieren lokaal

Van degenen die weten dat er een gemeentelijke viering is, geeft de overgrote meerderheid (96%) aan dat deze op 5 mei plaatsvindt. Andere dagen die worden genoemd zijn 4 mei (1%) en data die betrekking hebben op de bevrijding van de plaats in kwestie (1%). Net als bij de lokale herdenking, vindt een meerderheid van de ondervraagden dat de viering van de vrijheid in alle gemeenten in Nederland op dezelfde dag zou moeten plaatsvinden (86%). Een groep van 8% vindt dit niet en 7% weet dit niet. Jongeren (13-24 jaar) vinden minder vaak dat deze viering in alle gemeenten op dezelfde dag moet zijn (78%), de 50-64 jarigen vinden vaker dat dit wel op dezelfde dag moet zijn (91%). Niet-westerse allochtonen weten vaker geen antwoord op deze vraag (15%).

De partijen die verantwoordelijk moeten zijn voor de organisatie van de viering van de bevrijding moeten volgens de ondervraagden de gemeente (53%) en een speciaal 4 en 5 mei comité van burgers (45%) zijn. Minder vaak worden een Oranjevereniging (12%) en de scholen genoemd (6%), 18% weet niet wie het moet organiseren of maakt het niet uit.

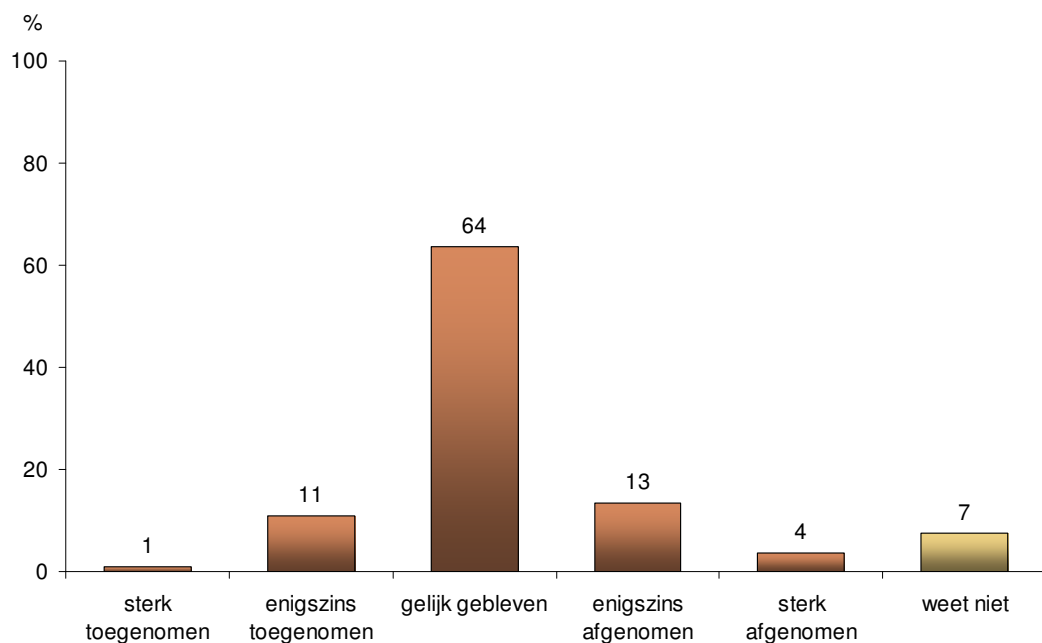
3 De toekomst van herdenken en vieren

In dit hoofdstuk gaan we in op de ontwikkeling van de betrokkenheid bij 4 en 5 mei in de tijd en de vraag of herdenken en vieren ook door moeten gaan als de direct betrokkenen niet meer in leven zijn (paragraaf 3.1). In paragraaf 3.2 behandelen we de vraag in welke mate conflicten met andere landen inmiddels zijn verzoend.

3.1 Herdenken en vieren blijft relevant

We zien ieder jaar dat het belang van zowel 4 mei als 5 mei zeer breed wordt onderschreven. Hoe staat het met de betrokkenheid bij de herdenking en de viering: vinden de ondervraagden dat hun betrokkenheid in de tijd toe- of afneemt?

33 | *Is uw betrokkenheid bij de herdenking en viering in de afgelopen jaren toegenomen, gelijk gebleven of afgenomen?*
(N=959)

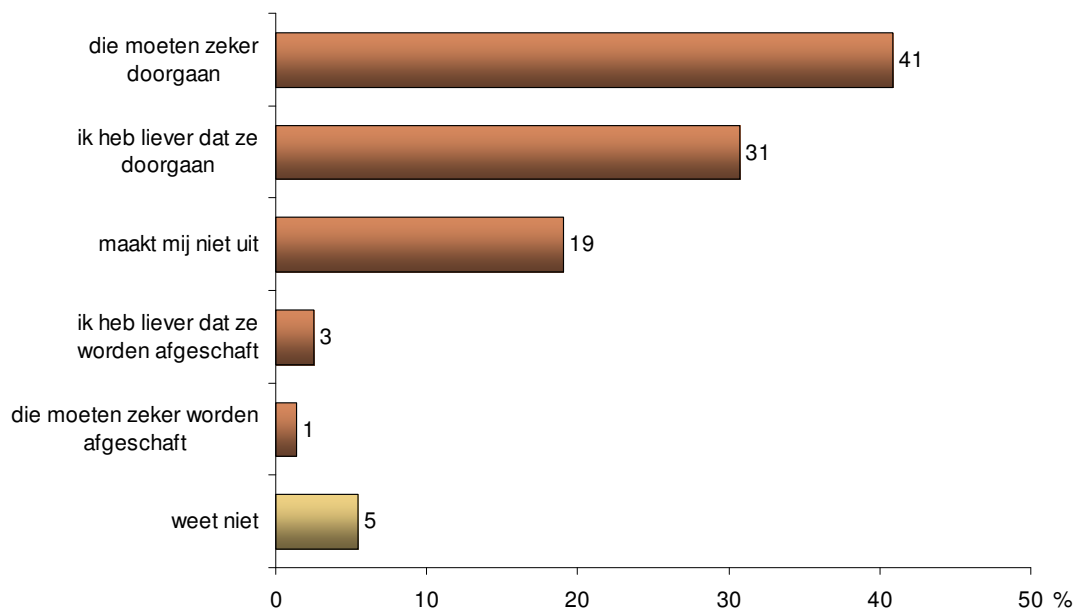
Een meerderheid vindt dat de eigen betrokkenheid in de tijd gelijk is gebleven (64%). Wel is de groep bij wie de betrokkenheid is toegenomen (12%) kleiner dan de groep bij wie deze is afgenomen (17%). De groep tussen de 25 en 35 jaar geeft, net als de hoger opgeleiden, vaker aan dat de betrokkenheid enigszins is toegenomen.

Naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt, zijn er steeds minder mensen die deze oorlog bewust hebben meegemaakt. De herdenking en de viering hebben weliswaar een bredere betekenis gekregen – zo worden alle slachtoffers herdacht van oorlogen waar

Nederland bij betrokken is geweest – maar de data 4 en 5 mei zijn wel nauw met de Tweede Wereldoorlog verbonden. Wat betekent het voor de toekomst van herdenken en vieren wanneer niemand die de oorlog heeft meegemaakt nog in leven is?

34 | Als er op een bepaald moment niemand meer leeft die bewust de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, moeten de herdenking en viering dan doorgaan? (N=959)

Ruim vier op de tien ondervraagden vinden dat de herdenking en de viering door moeten gaan en 31% heeft liever dat zij doorgaan. Er is dus brede steun voor de voortzetting van 4 en 5 mei, ook als er niemand meer bij is die de oorlog bewust heeft meegemaakt. Niet meer dan 4% denkt dat het dan tijd wordt om de herdenking en viering af te schaffen. De 35-49 jarigen hebben de sterkste voorkeur om door te gaan: 51% vindt dat dit zeker moet gebeuren. Verder zegt 47% van de hoger opgeleiden dat herdenken en vieren zeker door moeten gaan.

3.2 Conflicten en relaties met andere landen

In hoeverre wordt hoe men tegenwoordig over Duitsers denkt nog beïnvloed door de Tweede Wereldoorlog?

Een meerderheid (51%; 2008: 47%) geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad en 36% (2008: 44%) zegt dat dit inmiddels niet meer zo is. We hebben in voorgaande jaren gezien dat dit sterk samenhangt met de vraag of men de oorlog zelf heeft meegemaakt. Met name bij ouderen (65-plus) had de oorlog vroeger wel invloed op hun mening over Duitsers, maar nu niet meer. Jongeren (13-24 jaar) geven het vaakst aan dat het nooit een negatieve invloed heeft gehad.

35 | Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Duitsers denkt?

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder	2008
	%	%	%	%	%	%
• het heeft nooit een negatieve invloed gehad	51	62	57	48	26	47
• vroeger had het dat wel, nu niet meer	36	22	28	45	61	44
• ja, dat heeft het nog steeds	11	11	13	6	11	6
• ja, dat heeft het en dat zal altijd zo blijven	3	4	3	1	2	3

Met de stelling 'De Tweede Wereldoorlog heeft geen negatieve invloed meer op hoe Nederlanders over Duitsers denken' is de instemming kleiner: 7% is het helemaal eens en 23% het enigszins eens (samen 30%). Men denkt dus veel vaker dat het bij anderen nog een negatieve invloed heeft dan bij zichzelf.

Dezelfde vraag hebben we voorgelegd met betrekking tot de mening over Japanners.

36 | Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Japanners denkt?

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder	2008
	%	%	%	%	%	%
• het heeft nooit een negatieve invloed gehad	74	83	84	72	41	66
• vroeger had het dat wel, nu niet meer	21	12	10	27	50	28
• ja, dat heeft het nog steeds	4	4	4	1	9	5
• ja, dat heeft het en dat zal altijd zo blijven	1	2	2	-	1	1

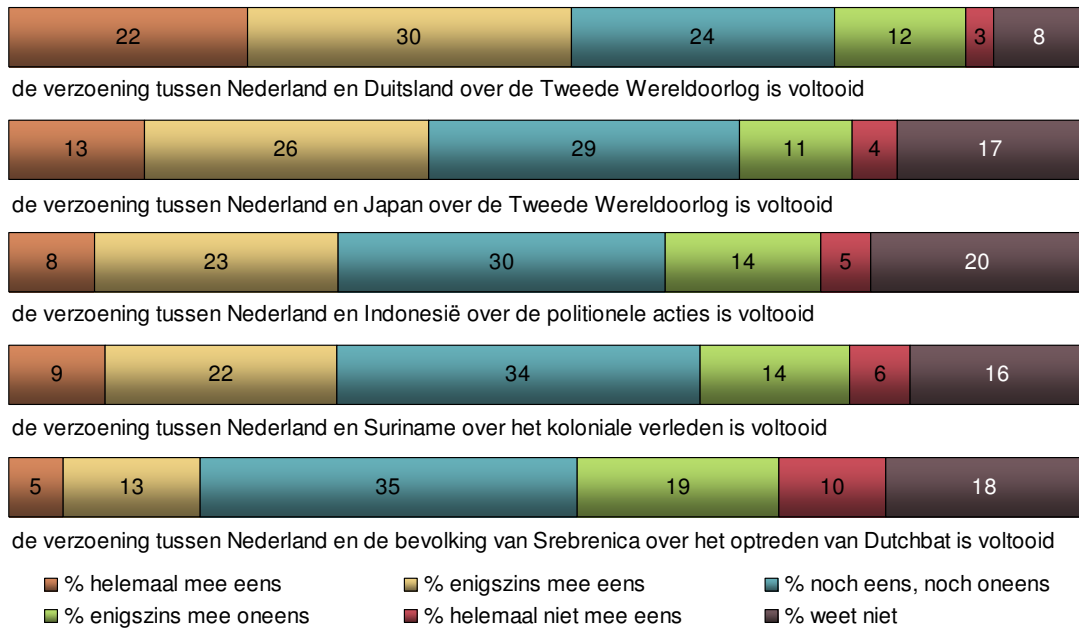
Ongeveer driekwart van de ondervraagden geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog hun mening over Japanners nooit negatief heeft beïnvloed. Dit aandeel is ruim hoger dan bij de mening over Duitsers. Dit geldt vooral voor de 13-49 jarigen, maar ook van de oudere generatie (65-plus) geeft 41% aan dat het nooit een negatieve invloed heeft gehad. Bovendien zegt 50% van de ouderen dat de negatieve invloed van vroeger inmiddels voorbij is.

De stelling 'De Tweede Wereldoorlog heeft geen negatieve invloed meer op hoe Nederlanders over Japanners denken' wordt door 37% onderschreven (11% helemaal eens, 26% enigszins eens), eveneens hoger dan bij de mening over Duitsers. We zien wel hetzelfde beeld: men schat de invloed op anderen groter in dan op zichzelf.

Voor niet-westerse allochtonen heeft de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed gehad op hoe zij over Duitsers (61%) of over Japanners (83%) denken. De westerse allochtonen denken er in grote lijnen hetzelfde over als autochtonen.

Vervolgens zijn we aan de hand van enkele stellingen ingegaan op de verzoening tussen Nederland en landen die met de Tweede Wereldoorlog te maken hadden en meer recente conflicten waarbij Nederland betrokken was.

37 | Stellingen over verzoening (N=959)

Het lijkt een stap te ver om te zeggen dat de verzoening met diverse landen volgens de ondervraagden voltooid is. Misschien is het eerder een voortdurend proces, dat niet een duidelijk vastgesteld einde heeft. Gezien het aanzienlijk deel dat 'noch eens, noch oneens' antwoordt, lijkt het erop dat veel ondervraagden deze vraag lastig te beantwoorden vinden.

Alleen van de verzoening over de Tweede Wereldoorlog tussen Nederland en Duitsland (52%) zegt een meerderheid dat die voltooid is. De verzoening over de Tweede Wereldoorlog tussen Nederland en Japan is volgens de ondervraagden in mindere mate voltooid (39%). Ook wat betreft de politionele acties in Indonesië en de koloniale overheersing van Suriname (beide 31% eens) is de verzoening nog niet voltooid.

Het conflict dat nog het meest vers in het geheugen ligt, is de strijd om Srebrenica en de rol die Nederland daar via Dutchbat heeft gespeeld. Hier lijkt de verzoening nog ver weg: volgens 18% is de verzoening voltooid, terwijl 29% het hier niet mee eens is.

4 Oorlog en conflicten

In dit hoofdstuk beschrijven we ten eerste de associaties die men heeft bij 'de oorlog' en gaan we na of men recent via de media of in gesprekken met de Tweede Wereldoorlog in aanraking is gekomen (paragraaf 4.1). Daarna gaan we in op de kennis die men heeft over oorlogen uit het verleden en huidige conflicten of oorlogen en over welke men nog meer zou willen weten (paragraaf 4.2). Tot slot gaan we in paragraaf 4.3 in op de mate waarin de ondervraagden inschatten dat er ooit wereldvrede komt.

4.1 Associaties bij de oorlog

In de jaren na de bevrijding was het geheel duidelijk waar iemand het over had die sprak van 'de oorlog'. Maar de Tweede Wereldoorlog ligt inmiddels tientallen jaren achter ons en er zijn op diverse andere plekken ter wereld conflicten en oorlogen geweest, met vaak ook Nederlandse betrokkenheid. Waar denkt men tegenwoordig aan wanneer gesproken wordt over 'de oorlog'?

38 | Als er over 'de oorlog' wordt gesproken, aan welke oorlog denkt u dan? (naar leeftijd en jaar; N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder	2008	2007	2006
	%	%	%	%	%	%	%	%
• Tweede Wereldoorlog	53	39	50	53	74	40	40	45
• Israël/Midden-Oosten	18	17	19	24	10	6	11	6
• Irak	17	19	19	16	9	22	31	27
• Afghanistan	13	20	13	13	8	19	13	7
• alle oorlogen/oorlogen in het algemeen	6	6	5	7	8	8	10	*
• Afrikaanse landen (burgeroorlogen)	5	4	5	7	4	6	5	4
• Eerste Wereldoorlog	3	2	3	5	2	1	2	1
• Iran	2	2	2	3	2	1	2	3
• Golfoorlog	2	1	1	4	1	1	2	3
• godsdienstoorlog	2	1	2	2	1	3	4	7

Als eerste denkt een meerderheid (53%) bij 'de oorlog' aan de Tweede Wereldoorlog. Met name voor ouderen (65-plus) is dit veruit de belangrijkste associatie. Van de niet-westerse allochtonen denkt 36% aan de Tweede Wereldoorlog. Het is voor het eerst sinds 2005 dat er een stijging te zien is in het aantal ondervraagden dat WO II noemt (in 2008 was het 40%). Dit zou te maken kunnen hebben met de ophef rond de Engelse bisschop Williamson, die de Holocaust in twijfel trok en de reacties die dit wereldwijd opriep. Hierdoor was er, zij het indirect, ruime media-aandacht voor de Tweede Wereldoorlog.

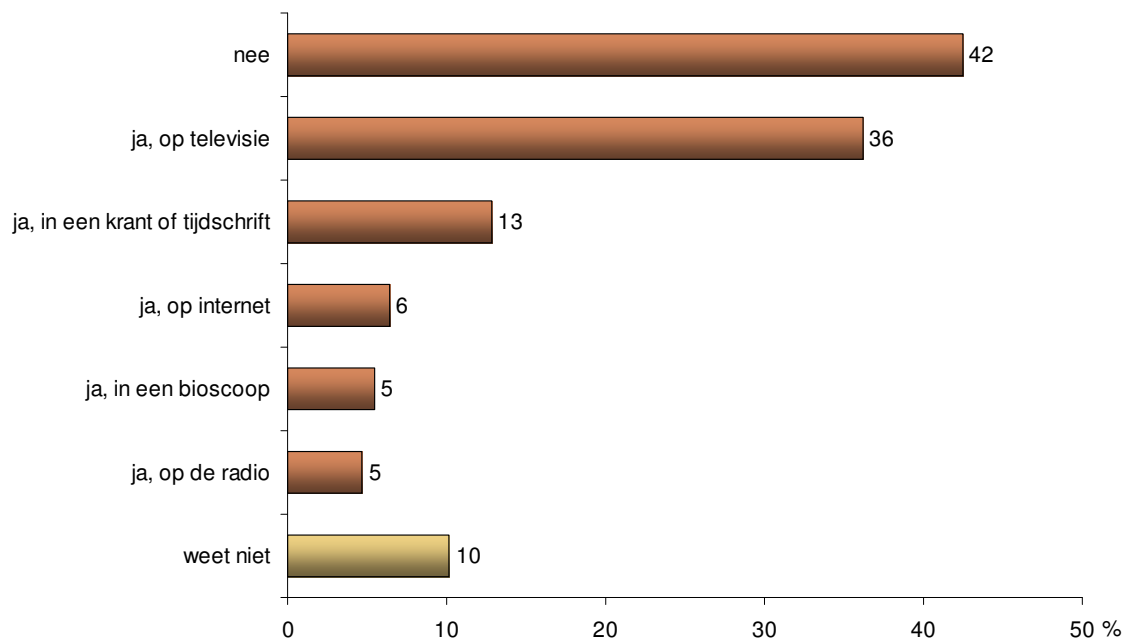
Israël en het Midden-Oosten wordt als tweede associatie genoemd (18%), eveneens veel vaker dan in voorgaande jaren. De verklaring hiervoor lijkt ons dat het Gazaconflict tussen Israël en

Hamas volop gaande was in de periode dat het onderzoek werd uitgevoerd. Van de niet-westerse allochtonen noemt 25% Israël en het Midden-Oosten. De wat langer lopende conflicten in Irak (17%) en Afghanistan (13%) worden juist wat minder genoemd.

Dat de Tweede Wereldoorlog voor velen nog steeds 'de oorlog' is waar men als eerste aan denkt, blijkt ook uit de antwoorden op de stelling: 'Als er over de oorlog gesproken wordt, denk ik direct aan de Tweede Wereldoorlog'. Van de ondervraagden is 35% het helemaal eens en 27% het enigszins eens met deze stelling, 22% reageert neutraal op deze stelling en 12% is het er niet mee eens.

Vervolgens hebben we gevraagd of men in de afgelopen tijd iets heeft gehoord, gezien of gelezen over de Tweede Wereldoorlog.

39 | Heeft u de afgelopen 2 maanden iets over de Tweede Wereldoorlog gehoord, gezien of gelezen? (N=959)

Ruim vier op de tien ondervraagden hebben in de afgelopen twee maanden niets over de Tweede Wereldoorlog gehoord, gezien of gelezen. Anderen zijn wel in aanraking gekomen met de Tweede Wereldoorlog, met name via televisie (36%) of via kranten en tijdschriften (13%).

Daarnaast heeft 23% met anderen over de Tweede Wereldoorlog gepraat in de afgelopen twee maanden. Bij de groep van 65 jaar en ouder ligt dit aandeel hoger (30%).

4.2 Kennis over oorlogen en conflicten

Hoe staat het met de kennis over oorlogen en conflicten in het heden? Evenals in voorgaande jaren hebben we gevraagd een schatting te maken van het aantal gewapende conflicten in de wereld, zowel binnen landen als tussen landen. In de Conflictbarometer 2008 komt het

Heidelberger Institut für Konfliktforschung tot een totaal van 39 gewapende conflicten in de wereld. Dit is een stijging van 8 conflicten ten opzichte van de barometer van 2007.

40 | Hoeveel gewapende conflicten zijn er op dit moment in de wereld, schat u? (N=959)

	meting 2009	meting 2008
	%	%
• 0 t/m 10	46	42
• 11 t/m 25	26	28
• 26 t/m 50	13	13
• meer dan 50	15	16
• meest genoemd	10	10

Het aantal gewapende conflicten dat op dit moment in de wereld plaatsvindt, wordt door velen onderschat. Bijna de helft (46%) noemt een aantal tussen de 0 en de 10 en nog eens 26% denkt dat er tussen de 11 en 25 gewapende conflicten zijn. Een ander deel overschat het aantal conflicten: 16% denkt dat er sprake is van meer dan 50. Het meest gegeven antwoord is 10, evenals in 2007 en 2008.

Nederland was ten tijde van het onderzoek betrokken bij een zestal vredesoperaties. Het gaat om missies in Afghanistan, Bosnië, Tsjaad, Irak, Soedan en Bahrein.

41 | Bij hoeveel vredesoperaties zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet, schat u? (N=959)

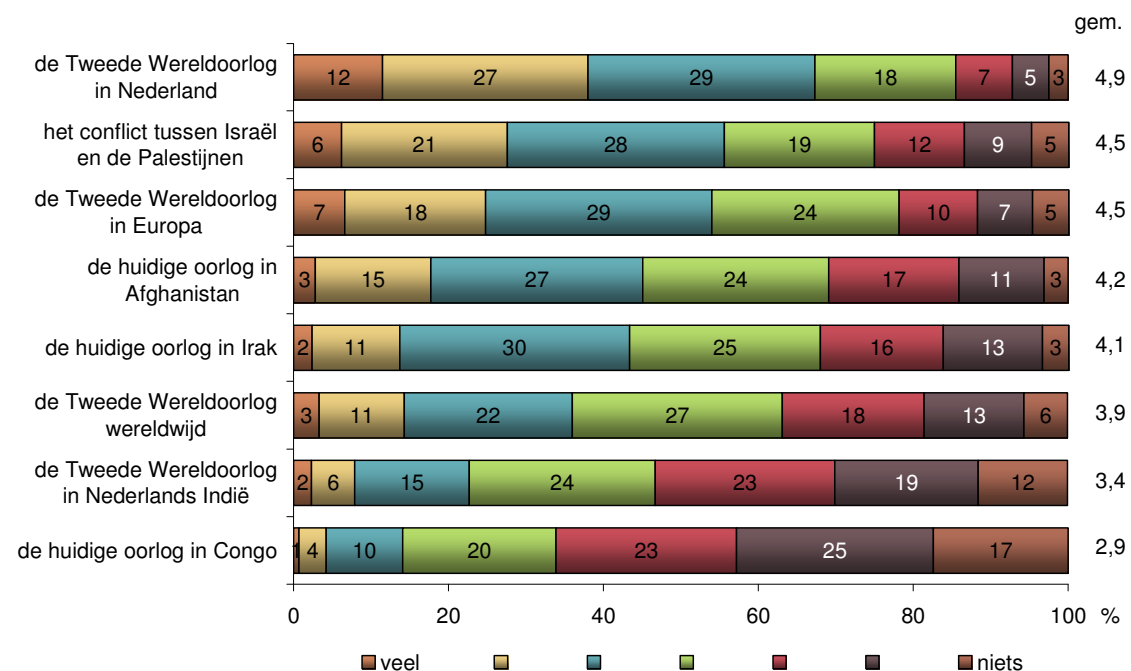
	meting 2009	meting 2008
	%	%
• 0 t/m 2	18	26
• 3 t/m 5	56	53
• 6 t/m 10	17	15
• meer dan 10	8	11
• meest genoemd	3	3

Gevraagd naar een schatting van het aantal vredesoperaties waarbij Nederlandse militairen zijn ingezet, geeft een meerderheid (56%) aan dat dit tussen de drie en de vijf ligt. Ongeveer een kwart denkt dat het er twee of minder zijn. Het meest gegeven antwoord is drie operaties.

Hoeveel weten ondervraagden van oorlogen en conflicten in de wereld? Voorbeelden zijn het conflict tussen Israël en de Palestijnen, de burgeroorlog in Congo en de Tweede Wereldoorlog, zowel in Nederland als in het buitenland. We hebben hierbij geen kennisvragen voorgelegd, maar gevraagd om een eigen inschatting van de kennis over deze oorlogen. We hebben hierbij een zevenpuntsschaal gebruikt, waarbij 1 staat voor 'niets' en 7 voor 'veel'. In de grafiek zijn de gemiddelde scores weergegeven.

Men geeft aan het meeste te weten over de Tweede Wereldoorlog in Nederland, terwijl ook de kennis over deze oorlog in Europa redelijk hoog wordt ingeschat. Over de Tweede Wereldoorlog wereldwijd of in voormalig Nederlands Indië geeft men aan veel minder te weten.

42 | Hoeveel weet u over ... (N=959)

Van de recente conflicten en oorlogen zegt men vooral veel te weten over het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Dit hangt waarschijnlijk samen met de grote aandacht die dit in de media heeft gekregen. Daarnaast denkt men ook redelijk op de hoogte te zijn van de huidige oorlogen in Irak en Afghanistan. De kennis over de huidige oorlog in Congo wordt over het algemeen het laagst ingeschat.

Met name de jongeren tussen 18 en 24 jaar schatten hun kennis lager in, terwijl de groep daaronder telkens rond het gemiddelde zit. Mogelijk denken zij iets beter op de hoogte te zijn, omdat deze oorlogen en conflicten op school behandeld zijn. De ouderen (65-plus) denken over elk van de oorlogen en conflicten juist wat meer te weten, evenals de hoger opgeleiden.

43 | Hoeveel weet u over ... (naar leeftijd) (N=959)

	totaal	13-17 jaar	18-24 jaar	25-34 jaar	35-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
• WO II in Nederland	gem. 4,9	gem. 4,6	gem. 4,4	gem. 5,0	gem. 4,9	gem. 5,4	gem. 5,4
• het conflict tussen Israël en de Palestijnen	4,5	4,3	4,0	4,6	4,3	4,6	4,9
• de Tweede Wereldoorlog in Europa	4,5	4,3	4,0	4,6	4,3	4,6	4,8
• de huidige oorlog in Afghanistan	4,2	4,1	3,9	4,4	4,1	4,2	4,4
• de huidige oorlog in Irak	4,1	3,9	3,8	4,4	4,0	4,0	4,2
• de Tweede Wereldoorlog wereldwijd	3,9	3,9	3,5	4,2	3,8	3,9	4,3
• de Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië	3,4	3,3	3,1	3,2	3,2	3,5	4,1
• de huidige oorlog in Congo	2,9	2,5	2,6	3,1	2,7	3,0	3,3

Vervolgens hebben we gevraagd over welke van deze oorlogen en conflicten men meer zou willen weten. We zien dat een meerderheid (62%) over geen van deze oorlogen en conflicten meer zou willen weten. De meeste belangstelling gaat uit naar het conflict tussen Israël en de Palestijnen (19%), de huidige oorlog in Afghanistan (13%) en de Tweede Wereldoorlog in Nederland (12%). Het zijn ook de onderwerpen waarover men zegt het meeste te weten; dit lijkt een behoefte aan meer informatie met zich mee te brengen. Hoewel de kennis over de Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië en de huidige oorlog in Congo gering is, hebben weinig ondervraagden behoefte om hier meer over te weten.

44 | Over welke van de volgende onderwerpen zou u meer willen weten? (meer antwoorden mogelijk; N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-34 jaar	34-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
• het conflict tussen Israël en de Palestijnen	19	20	26	15	17	24
• de huidige oorlog in Afghanistan	13	16	15	10	9	17
• de Tweede Wereldoorlog in Nederland	12	14	19	13	6	9
• de huidige oorlog in Congo	10	11	14	7	8	11
• de Tweede Wereldoorlog wereldwijd	9	7	14	9	7	12
• de Tweede Wereldoorlog in (voormalig) Nederlands Indië	9	11	12	10	8	5
• de Tweede Wereldoorlog in Europa	8	10	17	4	6	8
• de huidige oorlog in Irak	7	11	10	5	4	6
• geen van deze	62	57	50	66	73	58

De behoefte aan extra kennis is groter bij de 25-34 jarigen, die vooral meer willen weten over het conflict tussen Israël en de Palestijnen, de Tweede Wereldoorlog in Nederland en in Europa. Ook hoger opgeleiden geven aan meer te willen weten; bij hen gaat het met name om huidige gebeurtenissen, zoals het conflict tussen Israël en Palestina en de oorlogen in Afghanistan en Congo.

Onder niet-westerse allochtonen is de behoefte aan meer kennis over het algemeen groter. Zij willen vooral meer weten over het conflict tussen Israël en de Palestijnen (37%), de huidige oorlogen in Afghanistan (20%) en in Congo (19%) en de Tweede Wereldoorlog wereldwijd (17%).

4.3 Wereldvrede

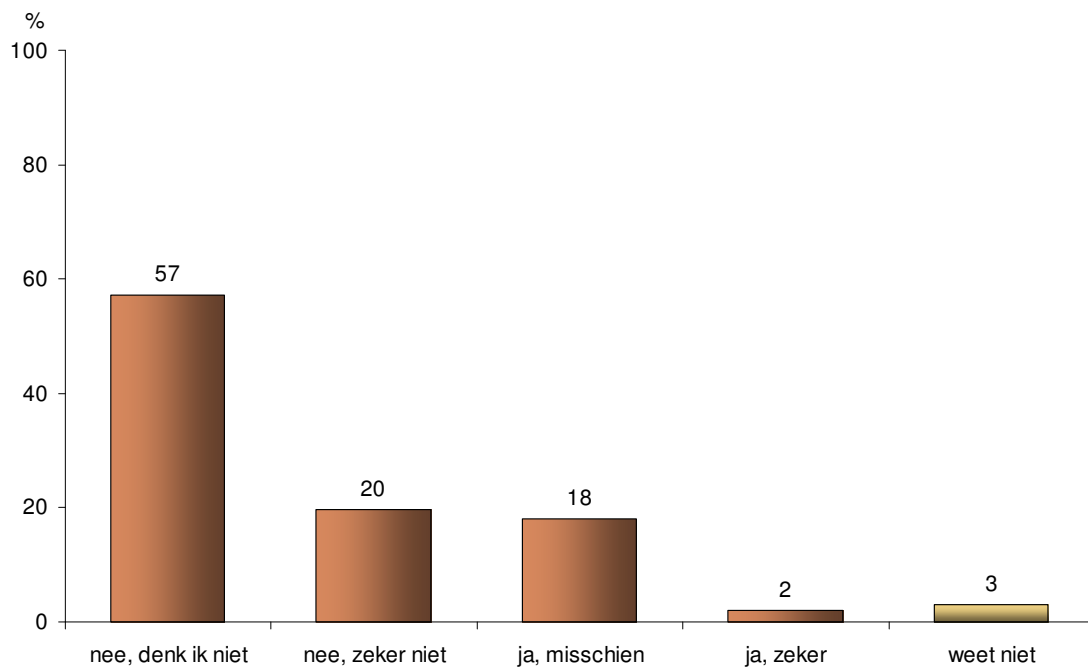
Nederlanders maken zich veel zorgen over oorlogen en terrorisme. Anderzijds worden het aantal conflicten en de inzet van Nederlandse militairen in het buitenland lager ingeschat dan feitelijk het geval is. Denkt men dat er kans is op wereldvrede en zo ja, op welke manier kan die bereikt worden?

Er is weinig optimisme over de kansen op wereldvrede. Een meerderheid van 57% denkt niet dat er ooit wereldvrede komt en volgens 20% gaat dat zeker niet gebeuren. Slechts 2% denkt zeker dat er ooit wereldvrede komt en nog eens 18% denkt dat dit misschien gaat gebeuren.

Met name de groep tussen 35 en 50 jaar is somber over de kans op wereldvrede, terwijl de 25-34 jarigen wat positiever zijn. Hoger opgeleiden kiezen vaker voor de voorzichtige positieve houding (ja, misschien).

45 | *Is er volgens u ooit kans op wereldvrede? (N=959)*

Vergeleken met vorig jaar schatten de ondervraagden de kans op wereldvrede min of meer hetzelfde in. In 2008 dacht 18% dat er zeker of misschien wereldvrede komt, terwijl 80% dacht dat dit (zeker) niet gaat gebeuren.

Er is dus een lage verwachting wat betreft wereldvrede. Welke factoren zouden toch aan wereldvrede kunnen bijdragen?

46 | Wat is er volgens u nodig voor wereldvrede? (maximaal drie antwoorden; N=959)

	meting 2009	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005
	%	%	%	%	%
• een meer gelijke verdeling van welvaart op de wereld	62	56	63	59	54
• het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen	55	63	63	74	59
• verbod op productie van massavernietigingswapens	41	43	53	58	41
• overal goed onderwijs voor iedereen	40	44	39	44	31
• een gelijke toegang tot grondstoffen voor alle landen op de wereld*	36	-	-	-	-
• een sterke Verenigde Naties en wat minder macht van nationale staten	19	27	32	33	30

* in 2009 voor het eerst toegevoegd

Als belangrijkste middelen worden een gelijke verdeling van de welvaart (62%) en het bevorderen van democratie en bestrijden van dictatuur (55%) genoemd. Daarna volgen een verbod op de productie van massavernietigingswapens (41%) en goed onderwijs voor iedereen (40%). Een gelijke toegang tot grondstoffen, dit jaar voor het eerst opgenomen bij de mogelijke oplossingen, wordt door 36% genoemd.

Ouderen (65-plus) en hoger opgeleiden leggen nog sterker de nadruk op de gelijke verdeling van welvaart op de wereld. Het verbod op de productie van massavernietigingswapens wordt door jongeren (13-24 jaar) en lager opgeleiden vaker als bijdrage aan wereldvrede genoemd.

Vergeleken met voorgaande jaren is er wat minder vertrouwen in het bevorderen van democratie en het bestrijden van dictaturen, en krijgt de gelijke verdeling van welvaart een prominentere plek. We zien ook dat in de loop der tijd steeds minder heil wordt gezien in een sterke Verenigde Naties.

5 De communicatie rond 4 en 5 mei

In dit hoofdstuk beschrijven we de communicatie rond 4 en 5 mei. Zijn er nieuwe communicatie-initiatieven die 4 en 5 mei goed onder de aandacht kunnen brengen (paragraaf 5.1)? In de daaropvolgende paragraaf 5.2 gaan we in op de vraag of de herdenking en viering vaker georganiseerd moeten worden. Tot slot beschrijven we in paragraaf 5.3 hoe in Nederland wordt omgegaan met het uithangen van de vlag.

5.1 Nieuwe communicatie-initiatieven

In hoeverre maakt het voor de deelname aan de herdenking en de viering in de eigen gemeente, uit of men op de hoogte is van wat er precies gebeurt? We hebben aan degenen die niet van plan zijn te gaan, gevraagd of zij dit wel zouden doen als zij beter weten wat de herdenking of viering inhoudt.

47 | Als u beter zou weten wat er gebeurt tijdens de herdenking/viering in uw gemeente, zou u dan wel gaan? (N=404; N=222)

	herdenking	viering
	%	%
• zeker wel	1	-
• waarschijnlijk wel	1	4
• misschien wel, misschien niet	18	27
• waarschijnlijk niet	49	47
• zeker niet	29	18
• weet niet	3	4

Op de hoogte zijn van wat er gebeurt tijdens de herdenking in de eigen gemeente, lijkt weinig uit te maken voor deelname: 2% zou zeker of waarschijnlijk wel gaan, 18% twijfelt tussen wel en niet. Daar staat tegenover dat voor bijna acht op de tien geldt dat men nog steeds waarschijnlijk niet of zeker niet gaat (78%).

De mogelijke deelname aan de viering in de eigen gemeente, laat een vergelijkbaar beeld zien. Ook als men wel zou weten wat er gebeurt tijdens de viering van de bevrijding in de eigen gemeente, zou 65% waarschijnlijk niet of zeker niet gaan. Daarentegen zou 4% waarschijnlijk wel gaan en 27% misschien wel of misschien niet.

Naast informeren is er ook een directere manier denkbaar om de deelname te vergroten: door middel van een persoonlijke oproep om deel te nemen. Zou dit de belangstelling vergroten?

48 | Als u een persoonlijke oproep van uw gemeente zou ontvangen voor de herdenking/viering, zou u dan wel gaan?
(N=404; N=222)

	herdenking	viering
	%	%
• zeker wel	3	2
• waarschijnlijk wel	16	11
• misschien wel, misschien niet	26	26
• waarschijnlijk niet	35	42
• zeker niet	20	18
• weet niet	2	2

Een persoonlijke oproep van de gemeente lijkt meer potentie te hebben. Wanneer men deze zou ontvangen, zou 3% zeker wel gaan, 16% misschien wel en 26% twijfelt. Voor lager opgeleiden zou het effect relatief groot zijn; 28% zou bij een persoonlijke oproep van de gemeente waarschijnlijk of zeker wel naar de herdenking gaan.

Ook voor de viering zou een oproep beter werken dan meer inhoudelijke informatie: 2% zou dan zeker gaan, 11% waarschijnlijk wel en 26% misschien wel, misschien niet. Anderzijds zou een meerderheid van 60% waarschijnlijk niet of zeker niet gaan.

In veel gemeenten in Nederland worden lokale herdenkingen en vieringen georganiseerd. Willen mensen, wanneer zij in eigen land op vakantie zijn op 4 en 5 mei, weten waar in de omgeving een herdenking of viering is?

49 | Stel dat u op 4 en 5 mei ergens in Nederland op vakantie bent. Zou u dan willen weten waar er een herdenking of viering is? (N=959)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• ja, en dan zou ik daar waarschijnlijk wel heen gaan	9	5	8	9	13
• ja, en dan zou ik daar misschien wel heen gaan	20	17	18	19	27
• ja, maar waarschijnlijk zou ik daar niets mee doen	20	19	21	22	19
• nee, geen behoefte aan	52	59	53	50	42

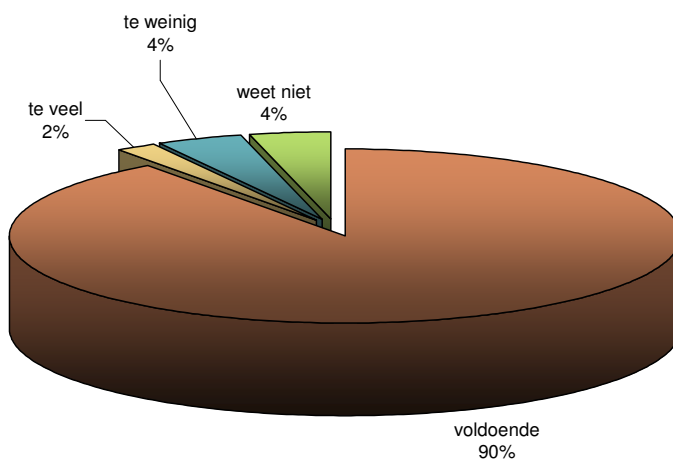
Een meerderheid (52%) geeft aan er geen behoefte aan te hebben om te weten waar een herdenking of viering is. Nog eens 20% geeft aan wel op de hoogte te willen zijn, maar waarschijnlijk niets met die informatie te zullen doen. Tezamen 29% zegt geïnformeerd te willen zijn en waarschijnlijk of misschien naar de herdenking of viering toe te gaan. In tegenstelling tot de deelname aan de herdenking of viering in de eigen woonplaats – waar er geen verschil was tussen de leeftijdsgroepen – zien we dat de ouderen (65-plus) meer geneigd zijn zich op de hoogte te stellen en deel te nemen.

5.2 Vaker herdenken en vieren

Is één keer per jaar aandacht besteden aan de Dodenherdenking voldoende? Van de ondervraagden denkt 92% van wel. Slechts 3% vindt dit te weinig en 2% vindt dit juist te veel, 3% weet het niet. Er is dus nauwelijks belangstelling om vaker in het jaar aandacht aan de dodenherdenking te besteden.

Eenzelfde beeld zien we bij de vraag naar de frequentie van het vieren van de bevrijding. Van de ondervraagden vindt 90% eenmaal per jaar aandacht besteden aan het vieren van de vrijheid voldoende (90%). Slechts vindt 4% dit te weinig, 2% te veel en 4% weet het niet.

50 | Eenmaal per jaar aandacht besteden aan het vieren van de vrijheid is ... (N=959)

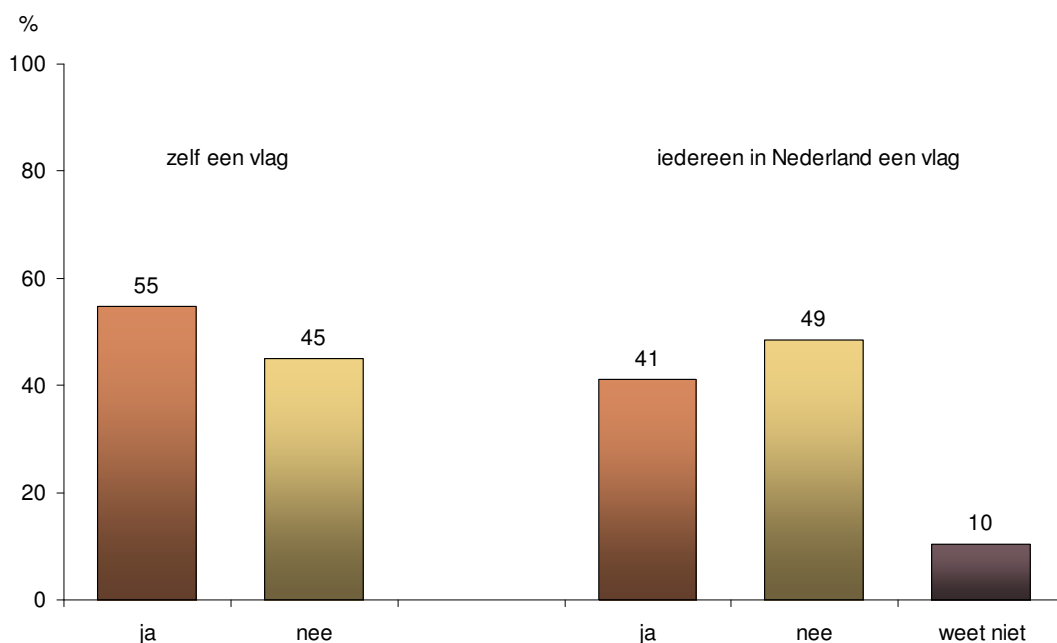

5.3 De vlag uithangen

Voor veel Nederlanders is het uithangen van de vlag een belangrijk symbool dat hoort bij het herdenken en vieren. We hebben gevraagd wie een Nederlandse vlag heeft en of men vindt dat iedereen zo'n vlag zou moeten krijgen.

Iets meer dan de helft van de ondervraagden (55%) heeft zelf een vlag. Opvallend is dat met name jongeren (13-24 jaar) vaak aangeven een vlag te hebben. Dit houdt waarschijnlijk meestal in dat hun ouders een vlag hebben. Onder niet-westerse allochtonen is het bezit van vlaggen lager: 27% geeft aan zelf een vlag te hebben.

51 | Heeft u een Nederlandse vlag? Vindt u dat iedereen in Nederland een vlag zou moeten krijgen? (N=959)

Over de vraag of iedereen in Nederland een vlag zou moeten krijgen, zijn de meningen verdeeld: 41% vindt van wel, 49% vindt van niet. We zien een duidelijk verschil tussen degenen die nu al een vlag hebben en degenen die geen vlag hebben. Van de vlagbezitters vindt 56% dat iedereen in Nederland een vlag moet krijgen, tegenover 23% van de groep zonder vlag.

Bij welke gelegenheden wordt de vlag uitgehangen? Aan degenen die geen vlag hebben, is gevraagd wanneer zij dit zouden doen als zij wel een vlag hadden.

52 | Op welke dagen hangt u de vlag uit? Als u een vlag zou hebben, wanneer zou u hem dan uithangen? (N=524; N=432)

	als men vlag zou hebben	
	in bezit van vlag	hebben
	%	%
• Koninginnedag	78	59
• 5 mei (Nationale Bevrijdingsdag)	72	57
• 4 mei (Nationale Dodenherdenking)	61	46
• als mijn kind het eindexamen heeft gehaald	48	35
• andere verjaardagen van het Koninklijk Huis	12	8
• 3e dinsdag in september (Prinsjesdag)	9	8
• Veteranendag	2	-
• 15 augustus (viering einde WO II in Ned. Indië)	1	2
• 15 december (Koninkrijksdag)	-	3
• geen van deze	9	24

De vlag gaat uit als het Koninginnedag is (78%), op Bevrijdingsdag (72%) en als een kind het eindexamen heeft gehaald (48%). Verder geeft 61% aan de vlag (halfstok) te hangen bij de Dodenherdenking. De niet-westerse allochtonen die een vlag hebben, hangen deze minder

vaak uit bij Koninginnedag of op 4 en 5 mei. Zij geven vaker aan bij geen van de genoemde gelegenheden de vlag uit te hangen.

Ook de groep die geen vlag heeft, noemt Koninginnedag, 4 en 5 mei en het eindexamen het vaakst, in het geval dat er wel een vlag in huis zou zijn. Een kwart geeft aan op geen van de genoemde dagen de vlag uit te hangen.

Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording

Vragenlijst

Door Veldkamp is een conceptvragenlijst opgesteld, waarbij grotendeels geput is uit de vragenlijsten die in de voorgaande metingen zijn gebruikt. Daarnaast is een aantal vragen over het thema vrijheid en solidariteit toegevoegd. In nauw overleg met het Nationaal Comité 4 en 5 mei is de vragenlijst definitief gemaakt. De invulduur bedroeg gemiddeld 43 minuten.

Methode

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van ons accesspanel TNS NIPObase. Dit is een database van huishoudens die over een pc en een modem beschikken en die zich bereid hebben verklaard aan onderzoek mee te werken. Met behulp van hun pc vullen deze personen met enige regelmaat (d.w.z. circa 1x per maand) de vragenlijsten in, via CAWI. De interviews vinden plaats via de 'self-completion methode'.

Het panel bestaat in totaal uit 200.000 personen. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoeksinstrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. De huishoudens waarvan de panelleden deel uitmaken, zijn in het bezit van een computer met internetverbinding.

Steekproef en veldwerk

Uitgegaan is van het ondervragen van 900 Nederlanders van 13 jaar en ouder voor zes leeftijdscategorieën met eenzelfde aantal waarnemingen (150 per categorie). Dat betekent dat de jongste leeftijdscategorieën sterk zijn oververtegenwoordigd (13-17 jaar en 18-24 jaar). Hierdoor is het mogelijk om per onderscheiden leeftijdscategorie uitspraken te doen. Daarnaast is er gestratificeerd op etniciteit, om ervoor te zorgen dat er voldoende westerse en niet-westerse allochtonen in de steekproef vertegenwoordigd zouden zijn, om ook over deze groepen uitspraken te kunnen doen.

Er is een steekproef uit TNS NIPObase getrokken van N=1.384 personen. Het veldwerk is uitgevoerd van 27 januari tot en met 5 februari 2009. Van de benaderden hebben N=959 deelgenomen aan het onderzoek, waarmee de respons uitkomt op 69%. In de netto steekproef waren N=133 westerse en N=129 niet westerse allochtonen vertegenwoordigd. De netto steekproef is op een aantal kenmerken (sekse, leeftijd, opleidingsniveau, grootte huishouden, regio, stedelijkheidsgraad en etniciteit) vergeleken met landelijke cijfers (volgens de Gouden Standaard) en waar nodig herwogen. Het resultaat is dat we kunnen spreken van een representatieve steekproef op deze achtergrondkenmerken.

Wijze van rapporteren

In het rapport zijn de resultaten weergegeven in afgeronde percentages, waarbij percentages met de eerste decimaal ≥ 5 naar boven zijn afgerond en percentages met een decimaal < 5 naar beneden. Indien hierdoor bij optelling kolom- of rijtotalen groter of kleiner dan 100% ontstonden, dan zijn deze *niet* gecorrigeerd. Bij de figuren en tabellen zijn de letterlijke teksten van de voorgelegde vragen opgenomen, tenzij het gaat om uitsplitsingen naar verschillende groepen of samenvoeging van verschillende vragen.